

SKALKKA

PODĽA HISTORICKÝCH DOKUMENTOV

NAPÍŠAL

JOZEF BRANECKÝ

Toto je e-kniha, ktorú môže každý rozširovať voľne a zdarma v elektronickej podobe, je nepredajná, dostupná aj na internete. Táto e-kniha je vydaná ako 1. zväzok v rade "Branecký každému a všetkým", je súčasťou digitalizácie diela Rektora Piaristov pátra Jozefa Braneckého, je súkromnou iniciatívou vzniknutou v roku 2013 na základe súhlasu vlastníka autorských práv, zdarma, bez podpory Európskej únie či iných inštitúcií. Cieľom je zachovať a voľne šíriť dielo, odkaz a pamiatku Rektora Braneckého. Digitalizoval Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2013, Klub starých Trenčanov. Ako podklad pre túto e-knihu bola použitá kniha z knižnice pána Ing. Miroslava Bulku.

Jozef Branecký:

SKALKKA

Prívet

Skalka je posvätným miestom Slovákov. Tým ju učinili sv. Ondrej a Benedikt svojim svätým životom a sv. Benedikt aj vyliatou krvou. (R. 1012.)

Slováci cez storočia sem chodievali čerpať v slabostiach posilnenia, v zármutku potešenia a na mnohé rany, utrpené v každodennom, ťažkom boji života, nebeského lieku. 17. júla a 15. augusta každoročne tiahly dlhé procesie malebným Považím ku Skalke. Prišly aj z Moravy...

Šťastný národ, ktorý má vznešené ideály, pravú cestu ukazujúce hviezdy. Medzi týchto patríme i my, Slováci. Sv. Ondrej a Benedikt sú tieto naše ideály a žiariace hviezdy.

Ich najkrajšie vlastnosti: tichosť, duševný pokoj, čistá, nevinná radosť, vrúcna modlitba, nekonečná dôvera v pomoc Božiu staly sa ozdobou aj našich otcov. Staly sa!... A dnes?

Naši predkovia chodievali sem modliť sa, očistiť dušu pokáním a pristupovať k sv. prijímaniu. Chodievali!... A dnes?

Chrámové ticho, nadzemská nadšenosť, pokora pred nekonečnou Velebnosťou naplňovali každý kútik toho svätého miesta!... A dnes?

Hlboké vzdychy vrúcnej modlitby bolo tu počuť, sopiať ruky, zarosené oči vidieť!... Bolo!... A dnes?

Odpoveď je nepriaznivá. Počul som ju, videl a prežil roku 1926 ako rečník.

No žije vo mne nádej, že keď poukážem na skvelú minulosť tohoto pre Slovákov významného miesta, povzbudím všetkých ľudí dobrej vôle nasledovať nábožný život našich predkov, ktorý život bol v zásadách pevný, ako tá skala.

Zveľadiť úctu k sv. Ondrejovi a Benediktovi!

Ó, Skalka, či ožije ešte duch tvojich tvrdých kameňov, aby obmäkčil naše srdcia?

Ó, sladkozvučiace tri zvony, ktoré ste svolávaly veriacich Slovákov, našich otcov, k stolu Pána, začujeme ešte kedy váš hlas, roznášajúci sa údolím Považia? Zaklopaly ste na každé dvere, okno,

aby príbytky ostaly prázdne a naplňovali sa nebesia slovenským spevom (idomate Slavonico) a horúcou modlitbou bohuverných Slovákov!... Napokon ozývaly ste sa v deväťdesiatych rokoch XVIII. storočia, aby ste o dva roky neskôr (1792) zveľadovaly inventár opatovského farského úradu.... Dúfajme, že ožijete vo svojich potomkoch!...

Odkiaľ čerpám?

Alojz Mednyánszky (Malerische Reise auf dem Waagflusse, Pest 1826) podáva krátke dejiny Skalky. „Episcopus Nitriensis“ (Bratislava, 1855.) uverejnil jej zakladajúce listiny. Jakub Rupp napísal obsirnejšie dejiny Skalky, posbierajúc aj mená jej opátov, ktoré možno doplniť z Jozefa Wagnera (Adalékok a nyitrai Káptalan történetéhez, 1896.) Neúnavný sberateľ historických dát minulosti Trenčína, Ľudovít Stárek, tamojší opát-farár (1845—1863) v knihe kostolných účtov obce Skalky tiež podáva niekoľko dát z dejín Skalky aj životopis našich pustovníkov a osud ich pozostatkov. (Životopis sv. Ondreja a Benedikta, 1856.) Novšie práce (P. Kleta Bieleka-Ilavského, dr. Jozefa Budayho) obsahujú len doteraz známe dáta.

Ale všetky tieto pramene nám nedajú dostatočnej odpovedi na našu netrpezlivú otázku: v čom mala veľký význam Skalka pre minulé storočia a v čom ho

má mať pre nás? Dáta, dáta!! A nie od-bavenie našej zvedavosti všeobecnými výrazmi!

Spisy, poznámky jezuitov, účinkujúcich v Trenčíne 128 rokov (1645—1773), sú tieto pramene, ktoré nám otvárajú bránu ich horlivosti, neúnavnej práce na poli Cirkvi a spolu tej robote primeraného úspechu: hĺbky náboženského presvedčenia a života veriacich oných storočí. Z týchto môžeme čerpať nielen suché dáta, ale aj oživujúceho ducha!

Preto mi zaplakala duša, vidiac ten nesmierny rozdiel...

Rozdelenie látky

Skalky máme dve: veľkú (magna alebo maior) a malú (parva alebo minor). V rumoch ležiaci kláštor je veľká a reštaurovaný kostolík je malá Skalka. Ta na veľkú Skalku chodievali na 17. júla, sem na mariánske sviatky, najmä na 15. augusta, lebo kostolík bol vysvätený na počesť Nanebevzatia Panny Marie. Obe majú svoju viacmenej súvisiacu históriu.

Toto rozoznávajúce pomenovanie nastalo v XVI. storočí, keď roku 1520 Juraj Thurzo (starý otec horlivého evanjelíka a palatína 1609—1616, tiež Juraja) dal vystavať kaplnku na tom mieste, odkiaľ telo sv. Benedikta hodili do Váhu.

Tohoto pomenovania budeme sa aj my pridržať.

Veľká Skalka

Opátstvo Veľkej Skalky založil Jakub I., nitriansky biskup, r. 1220. Zakladajúca listina je takáto:

„My, Jakub, z Božej milosti nitriansky biskup, a Kapitula nitrianska, všetkých ľudí, ku ktorým táto listina príde, pozdravujeme a udeľujeme im požehnanie v mene Pána.

Dávame spolu na vedomie Vašej Láskavosti, že na počesť všemohúceho Boha a sv. Benedikta martyra, pri jaskyni, ktorá sa napospol Skalkou menuje, kde až podnes možno rozoznať vyliatu krv toho mučeníka a kde uctieva sa tenže sv. martyr — chcejúc tam založiť podľa rady a schválenia bratov našich a Kapituly opátstvo podľa pravidiel sv. Benedikta — s pomocou Božou založili a vystavali sme chrám na česť sv. Benedikta a Všetkých Svätých. K životu týchto bratov, konajúcich v tom kostole služby Božie, dali a darovali sme večným právom a nezmeniteľne — nepone-

chajúc sebe nijakého práva vlastníctva, ale oddajúc všetko právo naše na večné časy tomu kostolu — naše dediny Vyozd (Ujezdo) a Pekho (Piecho), ležiace v Trenčianskej župe, ktoré patrily kedysi Mogosovi, ktoré sme čiastočne zakúpili pre tento chrám vlastnými peniazmi a tak tvoria dedičný majetok. I majer, ktorý je majetkom nitrianskeho chrámu a menuje sa Skalkou, dávame a darujeme večným právom na opravu tohože kostola a výživu rehoľníkov-bratov. Základinu dopĺňujeme tým, že k výžive bratov-rehoľníkov a udržiavaniu kostola dodáme každoročne 6 volov, 12 vykímených ošípaných, 40 oviec, 20-tu čiastku zbožia všetkých desiatok, tiež toľko zo zbožia nášho nitrianskeho kostola, štvrtú čiastku desiatky beckovského vína (vinorum de Betzko) a z prenájmu desiatok, patriacich nášmu nitrianskemu kostolu, v každom roku 200 zl. Všetko toto darujeme z majetku spomenutého nášho kostola a venujeme na slávu všemohúceho Boha a na spasenie duše našej a našich rodičov. Aby táto nami darovaná základina aj v budúcnosti ostala v platnosti, aby dôrazne daná bola na známosť jednotlivcom, potvrdzujeme ju pečaťou našou a pečaťou nitrianskej

Kapituly. V Nitre od Narodenia Pána r. 1220.“

Keďže táto základina nestačila na udržiavanie kostola a na výživu bratov, o štyri roky neskoršie doplnil ju nasledujúcimi darmi, spojenými s dedinou Ujezdom: „Oddávame na výživu rehoľných bratov, žijúcich podľa pravidiel sv. Benedikta, dedinu Viead (Ujezdo), patriacu predtým Mogosovi, ktorú on daroval nitrianskemu biskupstvu. Darujeme ju so 7 volmi, 2 sluhami, Martinom a Kambocom, 2 vinice v Nitre so synmi vincúra: Mikowom a Jowachimom, 40 oviec a toľko ošípaných, sto krížov zbožia, totižto 50-tu čiastku našich desiatok. Tiež majer, ktorý mal v Skale Wikozaus, teraz mních, kým bol farárom. Všetko to darujeme večným právom, ukladajúc bratom-rehoľníkom za povinnosť, aby život veriacich zveľaďovali, slovo Božie hlásali a v našej diecezi spovedali, ktorú moc im spolu udeľujeme. V Nitre 1224.“ Pečať.

* *

Čo vieme o tomto horlivom biskupovi Jakubovi I.?

Meno jeho prichodí rovnako v zakladajúcich listinách a krajinských aktách.

Bol on nielen pracovitý, usilovný veľkňaz, ale aj vynikajúci diplomat. Ondrej II., kráľ uhorský, veľmi mu dôveroval a všemožne ho vyznačil. Tak ho r. 1225 poslal do Austrie, aby vyjednával s Leopoldom, vojvodom Austrie a Štýrska, o vyrovnaní niektorých krajinu znepokojujúcich vecí. Sišli sa v Gráci a biskup korunoval svoje poslanie úplným zdarom.

Vedľa krajinských funkcií nezameškal ani svoje veľkňazské povinnosti. Tak Pray píše o ňom, že v istej omšovej knihe z r. 1230 je toto zaznamenané: „24. nov. posvätil tento kostol na česť Panny Marie dôstojný Jakub, nitriansky biskup. Hlavný oltár na druhý deň.“

R. 1227 ho poveruje pápež Gregor IX. posvätením obnoveného a rozšíreného kostola P. Marie v Zale, patriaceho k opátstvu sv. Martina, keby to vacovský biskup nemohol vykonať. Dočítame sa o jeho účinkovaní ešte v aktách z rokov 1234 a 1239.

Padol v bitke proti Tatarom pri rieke Slanej spolu s viacerými biskupmi r. 1241.

Z týchto niekoľkých dát vidíme, že zakladateľ opátstva Skalky bol vo všetkých ohľadoch vynikajúci muž, smero-

dajný štátnik, pracujúci za zveľadenie Cirkvi a za slávu kráľovu, vyliavši zaň i svoju krv. Jeho štedrosť a obetavosť bola vzorná pre všetky časy a svedkom týchto ctností je, hoci v rumoch ležiaci, jednako impozantný kláštor Veľkej Skalky.

Postaral sa o chlieb bratov-rehoľníkov, darujúc im dve dediny a veľký majer pod Skalkou, ktorý ešte i jezuiti spomínajú s radosťou, založiac v ňom vzorné hospodárstvo.

Touto rozpomienkou povďačnosti sme boli povinní slávnej pamiatke nitrianskeho veľkňaza a zakladateľa opátstva Skalky.

* * *

Kostolík Skalky v krátkom čase stal sa duševným strediskom celého Považia. Slovenský ľud prichádzal sem, aby sa očistil vo sviatosti pokánia, posilnil anjelským chlebom a prerodil k novému životu. Povzbudzoval ho k tomu príklad sv. pustovníkov, niekdajších obyvateľov tejže jaskyne, tak že tí traja štyria pátri skoro nestačili. Keď ich počet sa zvýšil a doterajšie hmotné prostriedky nemohly im dodať každodenného chleba, prišiel im na pomoc sám kráľ Béla IV. r. 1238,

darujúc veľký majetok, pevný základ budúceho bohatstva Skalky. Kráľ, presvedčiac sa sám o biede rehoľníkov, v darujúcej listine píše toto: „...Na Skalke, v Trenčianskej župe, kde Benedikt martýr viedol pustovnícky život, videli sme, že rehoľníci, konajúci tam služby Božie, žijú vo veľkej biede. Pohnutí milosrdenstvom, chceme pomôcť ich chudobe, aby títo bratia, horlive pracujúci (desudantes) vo sv. povolání, netrpeli nedostatkom v potrebách životných. Preto im darujeme večným právom polovicu majetku dediny Geste, patriacej k hradu Trenčianskemu, podľa presne označeného chotára. Aby táto základina časom neztratila večnú platnosť, listinu sme potvrdili našou dvojnásobnou pečaťou 23. júna 1238.“

Táto dedina je Opatová, ktoré pomenovanie pochádza z tých rokov, označujúc jej nového pána. Veľkosť tohoto majetku dokazuje nielen tá okolnosť, že to bol kráľovský dar, ale svedčia to aj zápisky jezuitov, ktorí Opatovú zavše pokladali za jadro svojho hospodárstva. A keď po zrušení rehole jezuitov (1773) štát prevzal celý majetok jezuitov, Opatová dostala zvláštneho direktora.

Preletelo pol storočia od vzácnej návštevy kráľovskej. Z mladých benediktínov sa stali starci a starí odišli na odpočinok. Rodičia žili v deľoch a vo vnukoch, keď rehoľník Pavel sa stal opátom Skalky. On je prvý z opátov Skalky, ktorého meno známe. Bol to človek rázneho ducha, cudzieho majetku nežiadajúci, ale svojho nepopúšťajúci. Keďže za jeho predkov — iste slabšej ruky — narástly chůfky niektorých pánov, susediacich s opátskym majetkom, najmä v Ujezde, z čoho mal stále a veľké nepríjemnosti, r. 1297 sa vybral i s konventom do Nitry k biskupovi Pascasiusovi, prosiac ho, aby ich potvrdil v doterajšom majetku opátstva a presne určil ujezdský chotár. Biskup vyhovel ich žiadosti. Táto listina je veľmi zaujímavá z ohľadu zemepisného, že totižto neďaleko Skalky, okolo Ujezda aké slovenské dediny boly v XIII. storočí. Hoci chotár presne určil, kto by ho vedel dnes rekonštruovať?

„Beh chotárov majetku Uyesd, ako to naši veriaci zákonným vymeraním spísali, je tento: od Váhu a susednej dediny Veselo sa tiahne na juh k chotáru Novější. Prekročiac cestu smeruje k stromu, všeobecne rečeno k brestu, odkiaľ — za-

padnuvši do druhej cesty — tiahne sa k potoku Mohin (ad locum Mohin Potoka), kde sa znovu dotýka Novejsi. Odtiaľto beží smer k vršku, nazvanému Kopcom Klementa, kde sa obráti na východ. Ďalej prichodí k chotáru dediny Kuchy (villa Kucha), susediac so zemou Kluchoche (Villa Kluchocha), kde sa oddeľuje od rolí Szache a Kluchova. (Villae Szacha et Kluchov.) Teraz smer chotára sa obráti k juhu, k rieke Váhu a prameňu Studienky Becho. Tu sa zvrtnie k močiaru Rakafu (ad Rakatya mochar), sprevádzajúc smer chotára Klučova, od ktorého je oddelený vyvýšeným miestom a vysokými dubmi, sadenými na označenie chotára. Od tohoto miesta sa pustí smer chotára rovinou a prekročiac Hlavnú Cestu, ide priamo k Váhu, cez krovie k vysokým vrbám, od ktorých — prejdúc cez mŕtve koryto Váhu — vpadne do Veľkého Váhu, kde sa aj končí.“

Nie je to kus zemepisu istej čiastky Považia, ktorý nám zachoval staré mená slovenských dedín, rolí, prameňov? Nie sme chudobnejší bez nich?

Veselo, Mohín, Sača, Kuča, Bečo, Rakafa, Klučoča, čo bol váš osud? Ožijete?...

Či dostaneme kedy odpoveď?

Za Matúša Čáka

Matúš Čák! Ako si obstál pred Božím súdom za tie mnohé krivdy, hriechy a nespravodlivosti, ktoré si popáchal na Cirkvi a na slovenskom ľude? ... Milosrdenstvo Božie ti hádam odpustilo — veď je nekonečné! — ale my, slabí ľudia, s ťažkým srdcom spomíname na teba aj po uplynutých 600 rokoch, čítajúc latinské aktá, pochádzajúce z tvojej doby. Bájky ľudskej fantázie ťa obliekli do kajúcneho rúcha, dávajú ti modlitbu na perny, ktoré sa málokedy pozdvihly k Bohu. Skutočnosť, čierny atrament na bielom — teraz už žltom — papieri, zachoval tvoju vernú podobizeň, aký si bol. Veď roku 1318 sbor biskupov shromaždených v Kaloči, ťa znovu exkomunikoval verejne a slávnostne (de novo publice et solemni-ter excommunicamus). Prečo? Na 12 stranách shrnul tvoje hriechy Ján, nitriansky biskup, ktorý si zachránil len holý život pred tvojimi krvavými zbraňmi. „Rozum ľudský — píše v obžalovacej listine — nepochopí, slovo nevysloví, srd-

ce neprecíti, pero neopíše tie strašné skutky a zapríčinené škody, ktoré spáchal tento zlostný človek, neveriaci, že Boh je v nebi, zákon na zemi a hrozný trest v pekle za hriechy.“ (Non credens Dominum esse in Coelo, legem in mundo et poenarum acerbitatem in inferno.) Čo píšu o tebe iní vrstovníci, nie kňazi? „Damnatae memoriae, pestilens et avarus exactor — muž prekliatej pamiatky, ničiaci a hrabivý činiteľ.“

Zákon a pravda, právo a uznanlivosť boly neznáme pred ním. Bol nespoľahlivý. Po vymretí Árpádovského rodu (1301) sám priviedol Václava do krajiny proti Karolovi Róbertovi a dal ho korunovať za uhorského kráľa; r. 1304 bojuje už proti nemu. R. 1308 je zasa „fidelis et dilectus palatinus“ kráľa Karola Roberta, aby sa o tri roky neskôr stal jeho najväčším nepriateľom, aby sa v bratovražednej bitke stretli pri Rozhanovciach 15. júna 1312. O tri roky neskôr zasa pri Holiči sa srazil s vojskom Jána, českého kráľa.

Medzi cirkevným, kráľovským, súkromným majetkom nerobil rozdielu, tak že r. 1307 mal už 12 žúp a 30 hradov pod mocou. Tak sa stal najmocnejším pánom, oligarchom, neuznávajúcim nija-

kej inej seberovnej mocnosti vedľa seba, tým menej nad sebou. So slovenským ľudom máločo mal spoločného. Ako vznikly tie nové osady, ktoré on založil, takzvané Lehoty, na ktoré sa mnohí odvolávajú? Zničiac niekoľko dedín z biskupského majetku, obyvateľov hnal na svoje územie, aby mal viacej ľudí na opevnenie hradov, na obrábanie pôdy a na doplnenie svojho vojska.

V dobe Štúrovej oslavovali ho ako povedomého tvorca a zakladateľa slovenského neodvislého štátu. No naopak, historické dáta nás presvedčujú, že o takejto myšlienke ani sa mu nesnívalo. Ospevované dobytie Nitry nebolo vraždou Slovákov? Nebolo to pyrrhuské víťazstvo? Kto boli poddaní Matúšovi? Slováci. Kto boli ochráncovia Nitry? Slováci. Vlastní bratia, mnohí medzi nimi pokrvní. A títo sa ničili na stá bez všetkého záujmu, lebo to tak rozkázal všemožný „Pán Váhu a Tatier.“ Slovenské mrtvoly naplňovali hlboké jarky okolo múrov hradu, lebo Matúš Čák sa hneval na biskupa Jána, že ostal verným kráľovi Karolovi, ktorého sám bol najvyšším úradníkom pred niekoľkými týždňami.

Bol to čas tvrdej pásti bez súcitu a milosrdenstva. Jeho bola najtvrdšia, tak

že oheň, krv a slzy značily jeho pochody. Iste, len týmto spôsobom mohol vzdorovať moci kráľa, ostrihomského arcibiskupa, Jána, nitrianskeho biskupa a nie menej Német-Ujváriovcov, ktorých moc a „krajina“ nebola omnoho menšia od jeho moci a državy.

Čo sa týka Skalky a pátrov-benediktínov, Alojz Mednyánsky spomína, že ich Matúš Čák rozohnal. (Die Benedictiner erst während der Empörung des Grafen von Trenchin vertrieben worden.) Ale tá okolnosť, že opát Štefan (Stephanus Abbas de Szkalka) bol jeho priateľom, dosvedčuje, že ich všemožne podporoval. Tomu sa rozumel, aby svojich prívržencov čím bližšie pritiahol k sebe. No veľká bola cena tohoto priateľstva! Stal sa neverným Cirkvi.

Pre ukrutnosť, spáchané na poddaných kráľa Karola, bo nešetřil ani starcov, ani dietok, ani kostolov, ani kláštorov, kardinál Gentilis, pápežský legát, Čáka exkomunikoval v Bratislave 6. júla r. 1311. No následok trestu bol horší ako jeho príčina. Čák sa vrhol na nitrianskeho biskupa a „hrozným ohňom spálil katedrálny kostol a mesto, hrad s vežami a múrmi mesta srovnal so zemou, knihy, rúcho biskupovo, opátov a kňa-

zov, kalichy, zvony i pozostatky sv. Ondreja a Benedikta a všetky iné drahocennosti bez výnimky zničil.“ Vtedy sa veľká čiastka kňazov odvrátila od neho. Nie však spomenutý opát Štefan, ktorý mu aj naďalej slúžil omšu a neprestal ani „do terajšieho času“, totižto do r. 1318. Iste vytrval pri ňom až do jeho smrti. (18. III. 1321.) Okrem tohoto „excommunicatum et irregularem Stephanum Abbatem“ mal pri sebe a podporoval aj iných, Cirkvi neverných kňazov, medzi ktorých zaiste patrili aj niektorí rehoľníci zo Skalky. Čítame v spomenutej obžalovacej listine biskupa Jána z r. 1318: „Matúš Čák nohou šliape úctu Matky Cirkvi. Posbieravši apostatov a irregulárnych kňazov, tak svetkých ako i rehoľníkov, núti ich mocným slovom, aby služby Božie konali a tak zlorečili Bohu. Tých predstavených, opátov a dobrých kňazov, ktorí neboli ochotní tieto služby Božie konať a zachovali zákaz cirkevný, olúpil o všetok majetok, kalichy a kostolné veci, patriace zákonite ustanoveným kňazom, oddal iným, apostatom, aby nimi konali služby Božie.“

V dobrom priateľstve bol s Matúšom aj opát benediktínov pri Hrone.

Ako vidno, boly to ťažké časy pre obyvateľov Skalky, lebo museli voliť medzi zákonmi Cirkvi a rozkazmi Matúša Čáka. Slabší spolu s opátom Štefanom podľahli nekonečnému teroru, silnejšieho presvedčenia boli vyhnutí a mohli sa radovať, keď si zachránili holý život.

Po smrti Čáka, pod protektorátom horlivého kráľa Karola, ktorý hrad Trenčiansky po dlhšom obliehaní dobyl, tak nitriansky biskup, ako ostrihomský arcibiskup a farári podostávali nazad svoje cirkevné majetky, ktoré za 20 rokov mal Matúš v moci. Uľahčilo sa všetkým dobrým a verným sluhom Pánovým, ktorí obdarení hojnosťou blahovoľnosti, povďačnosťou a štedrosťou kráľovskej, zaujali svoje staré miesta. Prívržencov Matúša prísne potrestali. Iste neušiel trestu ani Štefan. Čo bol jeho ďalší osud, nevieme, ale Matúšova smrť znamenala koniec jeho bezbožnej slávy.

Za ním nasledoval opát Bašán, ktorý v rozháranom cirkevnom, rehoľnom živote Skalky zaviedol nový poriadok, prísne trestajúc všetkých, ktorí radšej poslúchali Matúša Čáka, ako Cirkvi.

Od smrti Matúša po dobytie hradu (1321-1528)

Slávny syn slávneho otca, Veľký Ľudovít kráľ význačne podporoval našich rehoľníkov. Tak r. 1354 oslobodil obyvateľov Zliechova od všetkej krajinkej roboty a rozličných poplatkov, dovoliac im, aby aj v erárnych horách voľne rúbali drevo a svoj statok v chotári dediny na míľu vzdialenosti slobodne pásli. Tým chcel dosiahnuť, aby svoje povinnosti proti opátstvu čím vernejšie plnili. Tu musíme poznamenať, že benediktíni dostali Zliechov ešte r. 1290 ako fundáciu od vdovy gr. Smaragda, pána košeckého veľkého majetku. Základina mala slúžiť na večné spasenie nebohého muža a jej duše, aby totižto za nich slúžili na Skalke sv. omše.

Obyvatelia Zliechova zavše pilne a svedomite konali svoje povinnosti. Vysvitá to z výsad, ktorými ich rychtárov obdarili opátovia Skalky, najmä opát Bašán (r. 1337) rychtára Pakalda, Ján

zo Zliechova (1381—1424) rychtára Gregora a Pavel r. 1429 celú dedinu, uľahčiac jej na farchách.

Tichý, bohabojný život rehoľníkov, ich vdakyhodnú a bohumilú prácu po sto rokov nik nevyrušoval. Hlásali slovo Božie, konali misie, posilňovali veriacich vo viere a starali sa aj o každodenný chlieb. Základný majetok rozširovali väčšmi účelným hospodárením, kúpou, chrániac ho od prehmatov niektorých susedných pánov. Opát Skalky mal za vše dosť starosti, no pred jeho vysokým cirkevným postavením boli otvorené všetky brány rozličných úradov, ktoré mu boli všemožne na pomoci.

Tichú, požehnanú prácu túto prerušili husítske vojny.

Priamych dokumentov, vzťahujúcich sa na osud Skalky v tejto dobe, nemáme, ale z osudu Trenčína a Považia môžeme konkludovať aj na Skalku. Keď celé Považie trpelo pod ich ťažkým krokom, so Skalkou by boli robili výnimku?

Čo sa stalo s Trenčínom?

Listiny kráľa Zigmunda, Alberta, Ladislava, Matiaša a iné vtedajšie zápisky, chránené v mestskom archíve, predstavujú nám smutný obraz. „Per Taboritas

Civitas Trinchin per fraudem, noctis in silentio exusta... per Manus hostiles Civitas Tr. capta, ignis voragine vastata ac concremata... — Mesto Trenčín Táboriti podvodne v tichosti noci ohňom spustošili... Mesto zajalo nepriateľské vojsko, spálilo a spustošilo ho (r. 1431)...“ tak že kráľ Zigmund r. 1435 odpúšťa mestu dane, uznávajúc statočnosť a veľké zásluhy Trenčanov, preukázané v týchto vojnách. Jeho listinu potvrdzuje Albert r. 1438, Ladislav 1453, ba aj Matiaš r. 1458, ktorý ešte r. 1464 darúva z kráľovských dôchodkov ročítých 200 zlatých, „chcejúc pomôcť chudobe a biede mesta, zapríčinennej tými vojnami.“ (Z niektorých listín sú len excerpty v diáriu farského kostola.)

Iste nevyhla svojmu osudu ani bohatá Skalka. Trpely aj ostatné majetky a dediny Považia.

Od týchto vojen väčšie nešťastie zastihlo Skalku r. 1528, keď Katzianer, generál Ferdinanda Habsburga, dobyl Trenčiansky hrad.

Na hrade bolo vyše 2000 pešiakov a kanonierov pod velením udatných vodcov Pavla Baračku a Benedeka Kozára. Streliva, stravy mali dosť, tak že nepriateľ už cez mesiac bez výsledku obliehal

pevnosť. Konečne sa mu ju podarilo ohnivými strelami podpáliť. Od ohňa vyletela do povetria veža pušného prachu, rozšíriac oheň na starodávny farský kostol a odtiaľ na mesto. Neostalo neporušeného domu. Toto sa stalo 20. júna 1528. Vtedy zhorelo aj sväté telo Pavla, prvého pustovníka, uložené tu vo farskom kostole po moháčskej bitke, aby bolo chránené pred Turkami.

Toto rakúske víťazstvo nad Trenčianskym hradom a vojskom Jána Zápoľského zpečatilo aj osud benediktínov Skalky.

„Dispersis Monachis, bona Abbatiae per Caesareos applicata in Stipendium Militis — Rozohnavši mníchov, majetok opátstva obrátili cisárski páni na žold vojska.“ Krátka veta veľkého obsahu! Lebo ňou sa končí dlhá doba benediktínov na Skalke, účinkujúcich tam v prospech slovenského ľudu od r. 1220, teda 308 rokov.

Kam sa podeli? Nevieme. Rozutekali sa rozohnaní rakúskym vojskom.

Smutný koniec slávneho začiatku a požehnaného pokračovania! Kde po 300 rokov ozývaly sa žalmy z úst zbožných mníchov a meno Pánovo chválené

bolo každý deň, tam teraz usalašil sa krutý nepriateľ, aby kliatbou a hriechom naplňoval to posvätné miesto. Prichádza nám na myseľ žalostné slovo Jeremiášovo: „Ruky vystrel nepriateľ na všetky jeho drahocennosti...“

*

Kým sa rozlúčime s týmito bezmennými, horlivými pracovníkmi duševného života, s týmito priekopníkmi hmotnej kultúry Považia — boli i vzorní hospodári — poďakujme sa ich pamiatke za ich nezištnú prácu. Tým väčšmi, veď boli naši bratia, keď aj nie všetci, ale zväčša iste Slováci. Dokazuje to okolnosť, že od r. 1381 až do 1424, teda cez 43 rokov bol Ján zo Zliechova opátom. Keďže Slováč dostal túto vysokú cirkevnú hodnosť a 43 rokov spravoval osud kláštora, zaiste nepočetni synovia Považia a Slovenska sa hlásili, aby si mohli obliecť prosté rúcho sv. Benedikta, tak že Skalka — ak by predtým nebola bývala — iste sa stala celkom slovenskou. Slovenské slovo tam znelo zo slovenského srdca...

Nech im Boh všetkým udelí večnú odplatu!

Od dobytia hradu po príchod jezuitov (1528-1645)

Keď Katzianer roku 1528 rozohnal rehoľníkov Skalky, nitrianskym biskupom bol Štefan Podmanický. Na túto cirkevnú hodnosť bol r. 1512 povýšený. Bol on horlivým pastierom na neho sverených duší. R. 1526 zúčastnil sa bitky pri Moháči, v ktorej okrem kráľa Ľudovíta II. a 24.000 mužov padlo päť biskupov a dvaja arcibiskupi. On šťastlivo vyviaznul životom. Keď po tejto krvavej bitke uhorská krajina rozpadla sa na dve časti, a jedna si zvolila za kráľa Ferdinanda Habsburga, druhá Jána Zápoľského, syna Trenčianskeho hradu, on sa pripojil k Jánovi, ktorého ešte toho roku aj pokorunoval za kráľa. R. 1527 pridol sa k Ferdinandovi, keď tento premohol Zápoľského r. 1528 pri Košiciach, dostal od neho patronátne právo opátstva Skalky. No v týchto rokoch len podľa mena bol on pánom veľkého majetku Skalky, lebo skutočne Kat-

zianer a cisárske vojsko tam „hospodáril.“ Nitrianskym biskupom a spolu opátom Skalky bol až do smrti. (1534.)

Za ním nasledoval v tomto biskupstve František Thurzo, nehodný muž na túto hodnosť. Nehľadel na povinnosti biskupa, len na biskupský majetok. Preto sa nedal ani za kňaza vysvätiť a prijal len nižšie rády; z cirkevného stanoviska bol teda laikom a tak v biskupstve ani nebol potvrdený pápežom, len vyvolený kráľom Ferdinandom. (Electus, nec confirmatus, nec consecratus.) Bol to zjav, opakujúci sa v tých časoch (erant hoc tempore plerique fere Episcopi dumtaxat electi absque Consecratione) na nesmiernu škodu katolíckej Cirkvi, lebo tým trpela disciplína a uvoľnená bola cesta reformácie. (Quod in maximum Religionis Catholicae detrimentum vergebat.) Podľa kráľovského rozhodnutia Thurzovi, ako nitrianskemu biskupovi, patrila aj Skalka i patronátske právo tohoto opátstva. Aby ho zabezpečil i svojim nástupcom, obrátil sa s prosbou na kráľa, od ktorého dostal túto výsadnú listinu (podávame ju skrátenú):

„My, Ferdinand, dávame na vedomie, že bola nám predložená listina pre

dôstojného Františka Thurzu, nám verného nitrianskeho biskupa a prefekta uhorského eráru, napísaná na pergamente, ktorú sme potvrdili našou pečatou, ktorá listina obsahuje našu milostivú výsadu, ktorou večným právom prenášame z našej veľkodušnosti kráľovské patronátske právo darovania opátstva Skalky, jestvujúcej v nitrianskej diecézi — kedykoľvek by táto Skalka nemala zákonného opáta — na dôstojného Štefana de Podmanín, teraz biskupa spomenutej nitrianskej diecéze, a na jeho nástupcov ako zákonných biskupov. My teda milostive vyhovieť prosbe spomenutého biskupa, listinu našu — uznávajúc všetko, čo obsahuje, za dobré, vďačne a ochotne prijaté — a jej obsah prijímame, potvrdzujeme, za správny vyhlasujeme a pre spomenutého biskupa i pre jeho nástupcov vždy za platné uznávame svedectvom tejto našej listiny. Datum vo Viedni, 22. sept. roku Pána 1553.“

František Thurzo neužíval do konca svojho biskupského úradu opátstva Skalky, lebo v päťdesiatych rokoch XVI. stoletia vymenoval za opáta Skalky Tomáša Vízkeletiho. To vieme z dokumentov nitrianskeho kapitulského ar-

chívu, podľa ktorého r. 1551 menovaný Vízkeleti bol opátom, lebo keď Michal z Bánoviec, nitriansky kanonik, toho roku v Trenčíne napísal testament, žiadajúc, aby ho pochovali vo farskom kostole v Bánovciach, svedkami boli Tomáš Vízkeleti, opát Skalky, Ján, trenčiansky farár, a starosta mesta.

R. 1560 nasledoval v rade opátov Štefan R a d e c, neskorší jágerský biskup, ale jeho už nemenoval vtedajší nitriansky biskup Pavel B o r n e m i s z a, ale Oláh, arcibiskup ostrihomský, nazpät dobyvší časom roztratené čiastky veľkého majetku. Týmto titulom patronátne právo ponechal sebe.

R. 1586 Štefan R a d e c ako jágerský biskup samovoľne odovzdal majetok opátstva Jánovi Z á l u s k é m u, svojmu civilnému tajomníkovi, s tou podmienkou, že sa stane kňazom, bude v opátstve bývať a nič neodcudzí, ba usilovať sa bude ukradnuté čiastky majetku nazpät vydoberť.

Keď tento civil-opát onedlho zaľakoval (iste ho donútili), opátstvo dostal Zachariáš M o š ó c i, od roku 1582 nitriansky biskup. Len krátky čas, asi rok bol opátom († 1587). Ale bol ním. To dokazuje listina Rudolfa, ktorou potvrdzu-

je r. 1587 fundáciu Skalky a ktorú podpísal aj Mošóci ako opát Skalky.

Po jeho smrti Mikuláš Č e r ň a n s k ý bol vymenovaný za opáta. Bol on človek slabej ruky, bez energie, lebo susední páni si mnoho opátskeho majetku prisvojili za tie tri roky (1587—1590), kým on spravoval Skalku. Dokumentom jeho slabosti je listina, chránená v Nitre, podľa ktorého spisu 11. októbra 1611 Pavel D á v i d, nový opát Skalky, za prvú povinnosť si pokladal, aby pred kapitulou obžaloval Jána U j f a l u s s y h o, že ešte za opátstva M. Čerňanského mnoho pokradol z majetku Skalky, najmä v Bukovej, Zliechove a Azzupotoku.

Po Čerňanskom nasledoval Pavel B o r o n a y (1590—1593). Za ním Marcel N a g y, nitriansky kanonik (1593—1602). Z jeho testamentu sa dozvedáme, asi aké príjmy mal z opátstva. Jeho brat František bol totiž v tureckom zajatí. Aby ho vyslobodil, všetok majetok venoval na tento cieľ. Píše: „Zanechávam na vymenenie svojho brata 1200 zl. a 300 toliarov. Čo sa týka príjmov zo Skalky, tie sú doteraz neurčité, no vieme, že úroda zbožia minulého roku je nehnutá a činí 600 „cswertniak“-ov. Pohromade je aj mnoho štvrtniakov jačmeňa na varenie

piva, i ovsa. Do príjmov patrí krčma na výčap piva a ešte iné príjmy minulého a tohoto roku, z ktorých Michal S u s k o w i t h má dať presné účty. Toto všetko nech sa predá, z peňazí 100 zl. nech sa odovzdá na oltár Skalky a ostatné nech sa dá na spomenutý cieľ. Veľmi som povd'ačný opátstvu a viacej by som mal zanechať kostolu, ale stále majú na pamäti vzdychanie a hrozné mučenie svojho brata, chcem ho všemožne vyslobodiť. Marcellus Nagy, Abbas Zkalkensis.“ (Za niektorých väzňov žiadali Turci aj 5000—8000 zl.)

Nasledujúci opát bol Valentín L é p e s, ktorý r. 1607 dostal túto hodnosť († 1623). Opátom dlho nebol, lebo r. 1611 už spomenutého Pavla Dávida najdeme v ich rade. Bol prepoštom spišským a biskupom vacovským. Dlho užíval majetok Skalky, až do r. 1630, keď Ján Pyšky, neskorší nitriansky biskup, dostal opátstvo Skalky. On na prosbu Juraja Lippayho, arcibiskupa ostrihomského, opátstvo s kláštrom a s kostolíkom (r. 1924 renovovaným) daroval r. 1644 jezuitom. Jeho rozhodnutie potvrdil aj kráľ Ferdinand III. a tak prichádzame k dobe jezuitov.

Čo sa týka náboženského života Skal-

ky za tých 117 rokov, kým opátstvo bolo v rozličných rukách, často ani nie nitrianskych biskupov ako najbližších Skalke, ale veľmi vzdialených cirkevných hodnostárov (jágerský, vacovský, pätikostolský biskup), ten bol slabý. Králi — lebo neskôr zasa si prisvojili patronátne právo — udeľovali opátstvo podľa štátnych zásluh a nie podľa záujmov katolíckej Cirkvi na Považí. No niektorí biskupi sa tiež veľmi oň nestarali. Dokazuje to prípad Štefana R a d e c a, ktorý svojmu civilnému tajomníkovi daroval užívanie majetku opátstva. Na Skalke mali ohľad z hmotného záujmu a nie z náboženského, duševného.

Či v týchto časoch, napospol priaznivých reformácii, až po Pázmány a jeho miláčkov jezuitov, chodily sem procesie, či sa tu odbavovali služby Božie, nevieme, nemajúc na to dokumentov. Môžeme predpokladať, že áno. Aspoň okolitý ľud sa tu kedy tedy shromažďoval. To by dokazoval i fakt, že všemohúci trenčianski evanjelíci sa nikdy neopovážili siahnúť na Skalke.

Príchodom jezuitov sa tu začal nový život. S ich menom je spojená najslávnejšia doba Skalke.

Príchod jezuitov

„A. M. D. G. — na väčšiu slávu Božiu!“ S týmito slovami prišli jezuiti na Skalke v septembri r. 1645. Stručný, krásny program, prezradzujúci veľkú prácu, primeranú vznešenému cieľu, podobnú stavbe vysokého majaka, ktorý slúži k sláve nekonečnej velebnosti Božej. Každý kameň je kváder, označujúci výsledok apoštolskej práce jedného roku. Zo 128 kusov (1645—1773) týchto granitových kociek vystavali jezuiti na Považí ten nádherný majak katolíckej Cirkvi, ktorého spásonosná žiara prenikla lesy, hory, háje, vrchy, doliny, hrady, paláce, kúrie, domky, chatrče, duše magnátov, zemänov, poddaných, želiarov, žobrákov, väzňov, na smrť odsúdených, na hranici stojacích, pod meč klakajúcich — a spojila ich v jeden tábor vierovyznavačov. „Peccator vilissimus sum — naničhodný hriešnik som“, vyznáva verejne svoju vieru (1657) gr. Juraj Ilésházy, všemohúci pán hradu a Považia, ktorého príklad so stupňovanou horlivo-

sťou nasledovali poddaní. Základ tejto živej viery budovali jezuiti na Skalke, ďaleko od ľudskej zloby, sprevádzaní spevom vtáčkov, vôňou poľných kvietok a modlitbou kajúcich sa Slovákov. Nádherný sprievod!

Staré písmo, hlasití svedkovia horlivosti jezuitov a pobožného života našich otcov, nám rozprávajú o tých 128 rokoch. Otvorme ich a čítajme!

*

Juraj Lippay, arcibiskup ostrihomský, (1641—1666) pokračoval v duchu svojich predchodcov, Pázmánya (1616—1637) a Lósyho (1637—1641), keď sa rozhodnul, že v Trenčíne usadí jezuitov. Dobre vediac, že čisto evanjelický magistrát mesta Trenčína to hneď nedovolí, chcel ich usídlieť na Skalke, ktorá už od r. 1630 patrila Pyškymu, neskoršiemu nitrianskemu biskupovi. Preto sa najprv obrátil na neho, aby im to opátstvo oddal. Ochotne vyhovel jeho žiadosti, veď to bol ich spoločný záujem. Bol podporovaný aj súhlasom kráľa Ferdinanda III. Darujúca listina je takáto (skrátená):

„My, Ján Pyšky, z Božej milosti nitriansky biskup, radca Jeho Veličenstva, dávame na známosť, že dôkladne uvá-

živši o všetkom zle, ktoré sa vyskytlo a ešte môže sa vyskytnúť v Cirkvi Pánovej a ktoré pochádza zo zanedbania krásneho umenia a z opovrhnutia pobožnosti a pravého náboženstva, zároveň dobre vediac, že Spoločnosť Ježišova sa dala s veľkou usilovnosťou do práce, aby obnovila a zveľadila tieto dve, celej Cirkvi veľmi potrebné a užitočné složky — čo ani nepriateľ nemôže popierať — preto rozhodli sme sa, že opátstvo sv. Benedikta, ležiace pri rieke Váhu v Trenčianskej župe a nitrianskej diecezi, všeobecne Skalkou menované, odovzdáme pátrom Spoločnosti Ježišovej a ich tak v tom opátstve, ako aj v svobodnom, kráľovskom meste Trenčíne usadíme čím skôr a čo najistejšie. Keďže láskavým rozhodnutím Jeho Veličenstva minulého septembra z biskupstva vacovského boli sme preložený na nitrianske, požiadali sme Jeho Veličenstvo o dovoľenie, aby sme spomenuté opátstvo podľa svojej vôle mohli darovať, čo sme aj obsiahli, s tou poznámkou, aby ono slúžilo na dobro a rozvoj Cirkvi. Nahliadnuvši, že v tejto našej diecezi, luteránmi zaplavenej a kňazov úplne zbavenej (pastoribus Ecclesiasticis penitus destituta) najužitočnejšie bude, keď to opátstvo oddáme ctihodnej

Spoločnosti Ježišovej na založenie kolegia a noviciátu v Trenčíne — ejhľa, na čo sme sa predtým rozhodli, dnes to uskutočňujeme, darujúc a oddávajúc vyššie menovanú Skalku večným právom so všetkým majetkom, dôchodkom a právami podľa svojho práva a zvláštnej kráľovskej autority pátrom Spoločnosti Ježišovej, ktoré darovanie Jeho Veličenstvo odobrilo a hodnoverne potvrdilo. Nech ono slúži predovšetkým na slávu Božiu a rozvoj katolíckej Cirkvi v nitrianskej diecezi, k spáse čím viacerých veriacich a konečne aj našej duše. Datum na Nitrianskom hrade na sviatok sv. apoštolov Šimona a Júdu roku 1644.“

Kráľ Ferdinand III. vďačne potvrdil jezuitov (liberaliter confirmavit) v tomto majetku.

Roku 1645 v septembri arcibiskup Juraj Lippay šiel s Jánom Lippaym, vice-reaktorom trnavských jezuitov, a so Štefanom Keresztesym, prefektom ich trnavského konviktu, k biskupovi Pyškymu, aby im vydal listiny, vzťahujúce sa na majetok Skalky, lebo „čas práce za slávu Kristovu nadišiel.“ Listiny, tak darovania ako aj inštalácie, dostali.

„V majetku týchto — píše vtedajší jezuita — sme dlho nezaháľali a spome-

nutí pátri odišli na Skalku; pripojil sa k nim Martin Fábry, spovedelník nitrianskeho biskupa. Všetkých tam pred Michalom inštaloval generosus dominus Nicolaus Mitický, trenčiansky tricesimator (výberčí tridsiatkovej dane), náš veľmi milý priateľ (amantissimus) a neohrozený obhájca katolíckej viery, ktorý — s túžobnou dušou očakávajúc príchod Spoločnosti Ježišovej — so staručkým Simeonom radostne mohol zaspievať: Teraz prepustíš Pane, služobníka svojho! — Videl a radoval sa.“

Inštalácia bola v prítomnosti mnohých šľachetných pánov a zemänov z Trenčína i okolia, ktorých neodstrašil ani hnev evanjelíkov, ani mor, rozširujúci sa po viacerých dedinách a pozdvihnuvši svoju hroznú hlavu i v Trenčíne.

Medzitým dal biskup nitriansky svoje náradie a zápražné zvieratá gazdovstva, rozšíreného pod Skalkou, odvieť, darujúc jezuitom hektoliter vína a niekoľko meríc pšenice, kým sami si budú môcť zadovážiť na živobytie potrebné veci.

Provinciál za prvého rektora trenčianskych jezuitov vymenoval Martina Fábryho, Slováka (natione Slavum), ktoré-

mu prišiel na pomoc druhý Slováč, rodák z Pruského, páter Daniel Sedník.

Skalka sa stala prvým útulkom, domovom trenčianskych jezuitov.

Začiatok práce

„Katolíckemu ľudu poskytujeme pokrm učenia Kristovho čiastočne v kostolíku Skalky, čiastočne v kostole Panny Marie, ktorý je postavený na strmej skale pri Váhu, odkiaľ vraj shodili sv. Benedikta martyra do rieky. Sem chodia katolíci z mesta v nedeľu a sviatok, lebo evanjelíci netrpia katolíckeho kňaza v Trenčíne“, píše rektor jezuitov r. 1645.

Pred ich príchodom tých niekoľkých (pauculi) katolíkov, ktorí verne zachovali otcovskú vieru, muselo ísť až do Skaly na služby Božie. Teraz, keď aj nie v meste, ale blízko mesta mohli byť účastní nebeskej milosti. Semeno katolíckej viery, zasiate do úrodnej pôdy bohabojnej slovenskej duše, začalo sa tu vzmáhať k životu. Veď ho polievali radosnými slzami splnenej žiadosti: mať svoje bohoslužby!...

Cieľ svojho príchodu zdôrazňujú jezuiti týmito slovami: „Chceme priniesť do náboženskej tmy svetlo, zabezpečiť si

stály pobyt tu, kde bludárstvo si uložilo hniezdo — lebo sa tu sústredilo mnoho nevercov, prišlých z Moravy, Sliezska, Čiech a rozličných miest. Sú tu luteráni, pikardíti (voľní vo vykladaní náboženských otázok, na pr., že dedičný hriech bol príchodom Krista sotretý), husíti, anabaptisti, Rusi, židia, ktorí všetci voľne môžu vyznávať svoje náboženstvo a len katolíkom sú zakázané služby Božie — solo Religionis Catholicae exercitio excluso.“

Začiatok práce bol iste ťažký, ale jezuiti boli práve na takú prácu povolaní. Zápasili s tisícami starostí, vyskytnuvšími sa tak pri hmotných otázkach, ako i pri duševnej práci. „Keďže potreba vecí, cirkevných i hmotných bola veľmi veľká, najprv sme si zadovážili z Trnavy cirkevné rúcho, potom sme dostali od nitrianskeho biskupa dva kalichy, ktoré pôvodne patrily Skalke, a dostali sme i dve staré kazule“, poznamenáva rektor.

Ako vidíme, Skalka bola celkom zanedbaná, bez cirkevných šiat a kostolného, k sv. omši potrebného náradia. Kostolík ošápaný, izby, kuchyňa, zásobárňa kláštora Skalky prázdne. Tak sa stali oni vernými nástupcami sv. Ondreja a Benedikta, ktorí na skale líhali a ovocím

sa živili. Keď pripomenieme si ešte bezuzdnú nenávisť trenčianskych evanjelikov, neuznávajúcich práv katolíckej viery, môžeme si predstaviť, aký ťažký bol ich začiatok, lebo boli odkázaní iba na svoje sily! No opierali sa o pevnú dôveru v pomoc Božiu. Veru okrem tých niekoľkých katolíkov nemali dobroprajníka. A tí im máločo mohli pomôcť, lebo v meste panoval čisto z evanjelikov pozostávajúci magistrát. A aký odvážny bol tento magistrát! Postavil sa aj proti vôli kráľovského komisára a bol hotový až do krajnosti hájiť záujmy evanjelickej cirkvi.

Keď rektor jezuitov, ako inštalovaný opát, žiadal r. 1646 od župnej kongregácie, aby ho podľa jeho cirkevnej hodnosti vradili medzi členov župného shromaždenia, ani sa s ním nedali do reči, veď ich županom bol gr. Gašpar Illésházy, tuhý evanjelik, pokladajúci svoju vieru za najväčší poklad sveta, lebo „čo nám osoží bohatstvo, svetská hodnosť a sláva? Všetko to je márnosť, čo musíme tu zanechať“ — hovorieval verejne.

No rektor jezuitov nezľakol sa týchto ťažkostí a najal si pravotára, katolíka, aby hájil ich záujmy a jeho spomenuté právo. Tento katolík životom zaplatil

svoju statočnú odvahu, lebo evanjelíci — pod inou zámenkou síce — vrhli ho do žalára, odsúdili na smrť a na nasledujúci deň ho popravili. (Causidicum nostrum, qui partes nostras tueri praesumpserat — alio quidem sub praetentu — in vincula conicerunt ac etiam prope diem Capitali sententia damnant et vita privant.) Jezuiti, vynaloživši všetky svoje sily a schopnosti, všemožne sa usilovali, aby ho vysvobodili, ale táto ich povinná horlivosť — „ako to mnohí povrávali a nie bez základu — magistrát len popudila, aby vypovedal naň smrteľný ortiel.“

Spomenutú krivdu kráľ Ferdinand III. napravil ešte toho roku tým spôsobom, že rektora Fábryho ako opáta Skalaky pozval kráľovským listom do Bratislavy na snem, ktorý mal voliť po zomrelom Mikulášovi Esterházym palatína. Tohoto krajinského shromaždenia Fábry sa už nezúčastnil, lebo provinciál ho preložil do Jágra. Miesto neho prišiel Ján Lippay.

Jeho prvou starosťou bolo, aby majetok Skalaky, spustošený vojnami, zmenšený niektorými nesvedomitými susedmi, dal do poriadku. Majetok bol rozsiahly, ale zanedbaný. Lippay sa neľakal práce.

Najprv pre opatovský majer zaopatril potrebný zápražný dobytok, z desiatok nasbieral 150 oviec, od niekoľkých katolíckych pánov a pani dostal niekoľko kráv, menších domácich zvierat a hospodárske zariadenie. Tiež tam dal postaviť na mieste rúcajúceho sa pivovaru nový. Dbal hlavne o gazdovstvo, lebo „ak nebudeme vzorne hospodáriť a obrábať pôdu, napočítame málo dôchodku. Doteraz sotva sme mali 800 zl.“, píše po uplynutí prvého, najťažšieho roku.

Vtedy mu bol už páter František Nedeky na pomoci, lebo D. Sedník po niekoľkých týždňoch, vyčerpaný ťažkou prácou, keďže bol slabého tela, umrel. Bol 29 r. rehoľníkom Spoločnosti Ježišovej. Jeho telesná sila nebola primeraná k veľkosti ducha. Pochovali ho v kostole Skaly. (In Skalka defunctus in Skalensi Ecclesia sepultus.)

Medzitým neúnavným, apoštolským duchom hlásali na Skalke evanjelium, vysluhovali sviatosti, rozhrešovali kajúcich, a to „najmä v kostolíku Panny Marie, susediacom s Trenčínom.“ Ľud radostne počul ich volajúci pastiersky hlas a s úprimnou láskou nezlomnou dôverou lnul k nim. Tábor veriacich stále rástol a zmohutňoval sa. „Idiomate Slavonico“

— slovenský cirkevný spev sa ozýval Považím so Skalky. Sv. Ondrej a Benedikt v nebesiach iste plesali radosťou, vidiac, že ľud Považia, neskorí potomci tých slovenských otcov a matiek, ktorých ešte oni vyučovali, vracia sa k svojej otcovskej viere. Strom katolicizmu začal rozprestierať svoje vetvy na Považí.

Čítajúc zápisky jezuitov, predstavujúce tento ich heroický zápas, vidiac, že dvaja pátri sa postavili proti veľkému, neobmedzenou mocou obrnenému táboru, dobre organizovanému vojsku a krok za krokom dobýjali ich silné bašty v Trenčíne a neskoršie postupne aj na vidieku, mimovoľne sopneme ruky, oči pozdvihneme k nebesiam a vzdychneme: Vďaka Tebe, Pane, že si nám ich poslal!

Jezuiti na Skalke bývali od septembra r. 1645 až do decembra r. 1646, keď sa presťahovali do Trenčína, kde 2. dec. o 9. hod. mali prvú svätú omšu a kázeň.

Príchod jezuitov do mesta Trenčína

Jezuiti začali 2. decembra roku 1646 účinkovať v Trenčíne. O 9. hodine mali prvú svätú omšu a kázeň o sv. Františkovi Xaverskom, preložiac jeho sviatok o deň dopredu. Nekonečná radosť žiarila z očí tých niekoľkých prítomných katolíkov, veď od r. 1614 nemali tu slávnejšej chvíle. Významné to dátum, začiatok veľkej práce!

Jezuiti sa dostali do Trenčína tým spôsobom, že Brigita Bošňáková, vdova po kráľovskom sudcovi Gašparovi Trsfanskom, ešte r. 1632 im zanechala v testamente svoj dom, zvaný Popelovský (stojací naproti piaristickému kostolu). Dom mal odtiaľ to meno, že bol Ladislava Popela, ktorý ho predal r. 1593 za 1500 zl. Barbore Rakovskej z Rakova. Ona ho ponechala r. 1622 svojmu mužovi Václavovi Dobrašovskému, učiniac ho „Pánem a Dedičem wsseho statku ak hnutého, tak nehnutého.“ Dobrašovský pre-

dal dom r. 1629 za 400 uhorských zl. Gašparovi Tršťanskému a jeho žene Brigitte Bošňákovéj. Keď on onedlho umrel, vdova zanechala r. 1632 v testamente dom jezuitom, ak by prišli do Trenčína. Do tých čias ho užíva jej dcéra, Maria Klára Tršťanská i s mužom, Pavlom Šerénim. Keď jezuiti skutočne prišli do Trenčína, hneď im odovzdali dom, v ktorom najsamprv prerobili najväčšiu izbu na kaplnku, postavili do nej malý oltár a posvätili ju. — Všetko robili v tichosti, ale neušli pozornosti evanjelikov.

Magistrát mesta nahnevaný protestoval proti ich počínaniu a spolu pokarhal Pavla Šeréniho, akým právom sa opovážil prijať ich do toho domu. On bol vtedy v Nov. Zámkoch a listovne odpovedal magistrátu nasledovne: „Váš list, ktorý ste písali vo veci môjho domu, som dostal a dávam Vám naň odpoveď. Dom je môj a koho chcem, toho doň prijmem. Komu sa to neľúbi, nech ma žaluje pred Jeho Veličenstvom. Neskúmal som nikdy, ani nebudem, akých ľudí ste prijali do domov svojich a jako si vybavujete náboženské cvičenie. Nech tedy mám i ja dovolené prijať do domu, koho chcem a v ňom svoju vieru vyznávať. Preto Vás prosím, nezarmucujte ma takýmito mali-

chernosťami. Boh nech Vás živí dlho v dobrom zdraví. Datum N. Zámky, 19. sept. 1647. Váš súsed, Pavel Šeréni. Dodatok: Aj židov dosť vidím v meste Trenčine, tých môžete zniesť? A katolíckych ľudí, ktorí vychovávajú mládež v dobrých mravoch a vede, nechcete trpieť? Čo je tomu na príčine, neviem.“

Celá vec prišla až pred kráľa Ferdinanda III., ktorý ju riešil 15. okt. 1647 v prospech jezuitov.

Najvýznamnejším dňom sa stal pre trenčianskych jezuitov deň 6. mája r. 1648, keď šľachetný pán Juraj Rakovický, kráľovský komisár, komorný radca, ich inštaloval v Trenčine. Evanjelíci nemali ani tušenia, čo sa chystá, až keď komisár povolal magistrát na mestský dom a preukázal kráľovský dekret, podľa ktorého má jezuitov uviesť do Trenčína a magistrát ich má prijať. Magistrát nechcel o tom ani počuť. Nastala debata. Rakovický vidiac, že magistrát chce znemožniť inštaláciu preťahovaním (že by si vraj najprv mali vyžiadať mienku hradného pána, evanjelického ľudu, krajinského snemu), dôrazne vypovedal posledné slovo, že inštaláciu zaraz musia vykonať a keby vzdorovali aj ďalej, on,

plnomocný kráľovský komisár, odoberie mestu všetky privilegiá.

Evanjelíci poľakaní poddali sa (territi cervices flexere) a vyslali niektorých, aby zastupovali magistrát pri inštalovaní. Z katolíkov boli prítomní všetci poprední páni na čele s Mikulášom Mitičným, trenčianskym, Jánom Zirchichom, žilinským tricesimátorom, starším a mladším Františkom Zamarócim.

V dome jezuitov Rakovický prečítal kráľovský dekrét a slávnostne vyhlásil, že v mene kráľa Ferdinanda III. úradne ich uvádza do Trenčína. Tu sa obrátil k zástupcom mesta a pýtal sa ich, či s tým súhlasia? Nato Fr. Vegremi notár a Šámuel Myller odpovedali áno, „keďže niet inej možnosti“. Počujúc to Athynay, mestský podfiškál, vyhlásil v mene mesta, že vzdoruje kráľovskému rozkazu a neprijíma ich do Trenčína. Tu ho kráľovský komisár prísne a bezohľadne (severe et graviter) pokarhal a poslal pred kráľovskú tabuľu do Bratislavy, aby tam zodpovedal za svoj skutok. Keďže ďalšieho odporu nebolo, napísali zápisnicu a podpísanú zainteresovanými, prítomnými páni, odoslali ju ešte v ten deň kráľovskej komore do Bratislavy. Ťažkú prácu skončili skromným obe-

dom, povolajúc naň aj zástupcov magistrátu.

Ejhľa, s akými veľkými ťažkosťami bolo treba jezuitom zápasiť ihneď na začiatku. Ale to ich neodstrašilo. Šli svojou cestou, krok za krokom napredujúc.

Akej nekonečnej trpelivosti, obozretnosti, múdrosti a ťažkého boja bolo treba i naďalej, aby tu sotrvali, aby vystavali nádherný kostol, aby rozširovali vieru katolícku v Trenčíne, to teraz necháme stranou, lebo by sme ďaleko odbočili od svojho cieľa, od posvätnej Skalky.

Skutočnosťou je, že čím viacej prekážok mali, a tých mali nespočítateľné množstvo, tým horlivejšie pracovali. Jednu hodinu hlásali slovo Božie, druhú spovedali, tretiu vyučovali mládež, štvrtú krstili, sobášili, pochovávali, jednou rukou bojujúc za svoje práva, druhou stavajúc kostol ako židia, prišedší zo zajatia babylonského.

Triumfom práce jezuitov, veľkým sviatkom Považia bol deň 1. júla 1657, keď Juraj Lippay, arcibiskup ostrihomský, posvätil ich kostol, perlu celého Považia, v prítomnosti niekoľkých biskupov, palatína a mnohých kňazov. Keď zavznelo „Veni Sancte Spiritus — príď ó Duchu Svätý a posväť tento kostol, to-

to mesto, celé Považie a privedť jeho obyvateľov nazpät k otcovskej viere“, vtedy všetci prítomní padli na kolena, počnúc od grófa Juraja Illésházyho až po murára, ktorý staval kostol, a slzami radosti, povďačnosti kropili kameň podlahy. A tá čiastka ľudu, ktorá sa nevmetila do kostola, stojac okolo neho bozkávala žhavým slnkom rozpálené biele múry chrámu, ďakujúc Pánu Bohu, že im doprial tejto radostnej chvíle.

Stál už nádherný stánok Boží, staval sa aj kláštor, rozmnožoval sa počet jezuitov, lebo žatva bola veľká.

Keď jezuiti takto pevne zakotvili v Trenčíne, aj Skalke mohli venovať väčšej pozornosti, dobre vycítiac, že toto staré, posvätné miesto prispeje k obrodeniu vo viere celého Považia nie v malej miere a stane sa hojným, nevyčerpatelným prameňom milosti Božej.

Stalo sa. Učinili ho tým jezuiti.

Obnovenie Veľkej Skalky

Prvý výročitý deň posviacky kostola jezuitov 7. júla 1658 odbavil sám Juraj Lippay, arcibiskup ostrihomský. Slúžil sv. omšu s veľkou asistenciou. Jezuita mal kázeň. Arcipastier Lippay zažil v ten deň veľkú radosť, vidiac rastúci tábor katolíkov v Trenčíne a horlivosť veriacich susedných dedín, ktorí v procesiách prichádzali na slávnosť. Radostne ich pozeral. (*Laetus spectabat processiones ventitantes*). Popoludní šiel s jezuitmi na Veľkú Skalku, kde ho žiaci gymnázia víтали divadelnou hrou v jednom dejstve (*Actiuncula*). Hru zakončili živým obrazom, znázorňujúcim liečivú silu teplických kúpeľov, v ktorých aj arcibiskup Lippay každoročne hľadal a našiel uľavenie. Celá slávnosť tak sa mu zaľúbila, že nielen pochválil malých hercov, ale rozdelil medzi nimi aj niekoľko zlatých. Nasledujúci deň slúžil tam sv. omšu a potom sa vrátil domov.

Keďže jezuiti dôstojne mohli prijať takého vznešeného hosťa, to dosvedčuje, že za tých 13 rokov, čo Skalku prevzali, dali ju aj do poriadku. Toho roku postavili tam v kaplnke sv. Ondreja a Benedikta utešený oltár (altare honestum) z peňazí, ktoré zanechal na tento cieľ páter Martin Pipa. Ako vysvätený kňaz vstúpil do Spoločnosti Ježišovej, ale v noviciáte umrel r. 1656.

Okolnosť, že jezuiti usporiadali tam aj divadelnú hru, dokazovala by, že rozsiahla budova zodpovedala požiadavkám. No spravili tam i väčšie menšie reparácie, ale len najpotrebnejšie, lebo nemali hmotných prostriedkov.

Keďže jezuiti nikdy neboli priateľmi polovičatej roboty, ako sa hmotne trochu rozmohli, rozhodli sa, že postavia si novú Skalku. Aj tak učinili. Prácu začali roku 1667. V tom roku mnoho stavali. Dokončili v meste kláštor „na veľkú okrasu Trenčína“, v Zliechove postavili nový majer, a „hlavne vystavali sme kláštor Skalky, prvý náš útulok na Považí, ktorý kláštor už roky hrozil padnutím. Vystavali sme ho od základu. Pokryjúc ho strechou, ozdobili sme ho najsladším menom Ježišovým — JHS — ktoré sa skvie zlatými literami v zla-

tých lúčoch.“ (Skalkense Monasterium in ruinam inclinatum a fundamentis noviter erectum, tecto opertum...)

260 rokov stoja tie silné múry — žiaľbohu v rumoch — ktoré stavali jezuiti, a tak z toho prastarého kláštora, vystavaného roku 1220 Jakubom, nitrianskym biskupom, niet inej pamiatky, okrem tých kameňov, ktoré znovu upotrebili pri stavbe. Štyri a pol storočia stál ten starý kláštor a tento nový nedožil 150 rokov. Habsburgovia zhabali majetky jezuitov, tak aj Skalky a k tomu hriešna ľahostajnosť zavládla nad dušami ľudskými...

Novostavba Skalky vyžadovala tri roky. R. 1668 už mali položené klenby. V nasledujúcom roku boli zväčša hotoví. Toho roku začali okrášľovať izby, sále a jedáľňu plastickou ozdobou. Na vyhotovenie masy na túto ozdobu neupotrebili vody, ale vajec, vína a oleja. (Opus plasticum ex commixtione ovorum, vini et olei). Vajec na stá kusov priniesli obyvatelia susedných dedín, víno sa jezuitom rodilo v Šenkvicích, oleja kúpili a dostali do daru. Toho roku (1669) vyhotovili dve chodby, kuchyňu, izbu a jedáľňu. Túto na jaseň rektor jezuitov Mikuláš Ruttkay po-

žehnal, povolajúc prítomných pánov, dobrodincoŧ kláštora, na olovrant, ktorý pozostával z najkrajších jabĺk, hrušiek a hrozien rozsiahlej zahrady, rozprestierajúcej sa okolo Skalky.

Za tri roky boli so stavbou hotoví.

Potom r. 1712—13 nadobudnul kláštor Skalky novej krásy. Boly to roky nového povzbudenia duševných, telesných síl po dlhej, nanútenej mdlobe, ktorú zapríčinily kurucké vojny.

Jezuiti mali znovu plné ruky práce. Takmer zo základov stavali kostol v meste, ktorý 14. mája 1708 úplne vyho-rel aj s oltármi a lavicami. I celé mesto. A keďže cez dlhotrvajúce kurucké vojny aj kláštor Skalky pretrpel mnoho škody a ruinovania, renovovali aj ten, aby sa stal „Tusculum“-om, nádherným letoviskom jezuitov, kde našli oddychu po ŧažkej práci.

Najprv kaplnku dali do poriadku, potom kláštor. Vsadili nové okná, dvere, postavili nové komíny, vyreparovali škrydlovú strechu, niektoré čiastky budovy znovu stavali i kuchyňu a pristavali niekoľko izieb. Jedáľňu zväčšili. „Na Veľkej Skalke — čítame v zápiskoch jezuitov — sme prerobili veľkú sálu na refektorium. Vydláždili sme ju štvor-

covým kameňom a osvetlili s troch strán veľkými oknami, ktorými dostávame mnoho svetla a ktoré poskytujú nádherný výhľad na Považie.“

Veľká Skalka nadobudla roku 1716 krásy, akej nikdy viacej nebude mať. Vymaľovali jedáľňu na Skalke. Nech hovorí sám jezuita, ktorý takto opisuje skvostné dielo: „Na Skalke, na mieste oddychu a osvieženia, obnovili sme veľkú sálu, slúžiacu nám za jedáľňu. Jej celú povahu ozdobili sme výtečnou maľbou. Prostriedok vyplňuje slávny duch našej spoločnosti (Ignác de Loyola), vznášajúci sa medzi mračnami ako letí na vífaznej kvadrige (rímska štvorka) k opátstvu Skalky. V štyroch kútoch povale sa skvejú naši štyria svätí, oslávení na štyroch končinách sveta. Štruktúra celého krásneho obrazu obkľučuje ohrada. Podivné dielo! Lebo klamlive pôsobiac na oči obdivovateľa, pozdvihuje a rozširuje diaľku.“ (Ako na pr. kupola kostola jezuitského, teraz piaristického v Trenčíne. Hodno si ju pozrieť.)

Roku 1717 znovu postavili kaplnku sv. Ondreja a Benedikta, zvnútra a zvonku do poriadku ju dali, nasadiac

na ňu novú kupolu. Srúcali starú vežu, ktorá bola v nebezpečnom stave, a vystavali novú, vyčnievajúcu nad kláštorom. (Nova turris aedificata destructa priore).

Tak zariadený kláštor jezuiti správne menujú „Tusculum nostrum — náš letohrádok.“ Keď niekoho chceli uctiť, tam ho umiestnili. Tak 20. júla 1723 kardínala grófa Csákyho, keď sa vracal z Trenčianskych Teplíc, sem zaviezli na nocľah, privítajúc ho výstrelmi z mažiarov, spevom a večerou. Skoro ráno so spevom vtáčkov i lúče slnka vnikaly do spálne, prebúdžajúc ho, aby obdivoval krásu malebného Považia. Ozajstné Tusculum!

Toho roku (1717) postavili nový, vysoký múr, chrániaci stranu kláštora proti dážd'om od Váhu, „lebo starý múr, stavaný pred niekoľko sto rokmi, sa už veľmi rúcal. Znovu sme ho postavili a podopreli silnými výbežkami.“

R. 1726 plastickou dekoráciou ozdobili a vybielili všetky izby a chodby kláštora.

R. 1727 zadovážili do kaplnky malý organ.

R. 1735 zasadili 180 nových, kamenných schodov, vedúcich od cesty až k

bráne kláštora a „postarali sa aj o iné pohodlnosti.“ (Na pr. kúpili si „Pilearth, stôl na hru.“ Po zrušení rehole jezuitov ho kúpil r. 1778 rektor piaristov pre novicov za jeden zlatý od exjezuitov, ktorí ostali v Trenčíne, ale oprava stola stála 15 zl.)

R. 1727 dali do jedálne nové stoly, stolice a skrine, „ozdobené umeleckou rukou pestrými farbami.“ Boly zaiste slovenského štýlu!

R. 1742 okrášlili jedáľňu veľkými obrazmi patronov sv. miesta, Ondreja a Benedikta. Zasadili niekoľko nových okien, dverí a zadovážili nové skrine. Pristavali novú čiastku ku kláštoru, aby mali viacej miesta a pohodlnosti, lebo už ich bolo všetkých aj s novicmi 76.

Posledná veľká reparačia Skalky bola r. 1768,tedy päť rokov pred zrušením ich rehole, keď všetky budovy pokryli novou strechou.

Teraz všetka tá nádhera, drahá umelecká pamiatka leží v rumoch. Kto nám ju kedy vynahradí?...

Majer Skalky

Pod Veľkou Skalkou, kde teraz Vá tečie, mali jezuiti veľký majer, ktoréh stopy ešte aj teraz vidieť. R. 1662 po oktávu sv. Ignáca de Loyola narobi rozvodnený Váh jezuitom veľkej škody. Z Opatovej a Zamaroviec odniesol in dvesto krížov zbožia, z dvora majera Skalky odmyl kus a odniesol aj širokú pajtu. Trenčín tiež utrpel mnoho škody lebo voda strhla všetky tri mosty a mlyny mesta. Jedon mlyn aj jezuitom. Pri tejto povodni Váh natoľko zmenil svoju cestu, že jezuiti boli od toho času v ustavičnom boji s dravými vlnami Váhu. Aby zavčas obmedzili ich ničiacu bezuzdnosť, stavali hate, násypy. (Obstacula, aggeres contra Vahum circa Skalkam). No so všelijakým, zväčša malým úspechom.

Takéto násypy stavali r. 1672. V nasledujúcom roku zasa. R. 1714 novým spôsobom chceli zmierniť dravosť Váhu okolo majera: vbili dubové stĺpy do riečišťa.

Váh roku 1748 zapríčinil najväčšiu škodu v gazdovstve Skalky. „Prišla povodeň predtým nevídaná s takou rýchlosťou a prudkosťou, že Váh si tu vyhľbil nové veľké riečište a staré koryto zanobil štrkom a kameňom. Lúku za majerom, z ktorej sme dostávali ročite viacej vozov trávy, zmenil vo svoju cestu. Škody máme na 3000 zlatých.“

Tu bolo treba rýchlej a dôkladnej pomoci, preto v nasledujúcom roku (1749) postavili nové hrádze v dĺžke 150 siah. Bola to ťažká práca (*Operosus labor*) a stála 1000 zl. (Teraz by to bolo vyše 150.000 kor.) Hoci robota bola dôkladná, silu Váhu jednako len čiastočne zmiernili, lebo o štyri roky zasa 600 zl. vynaložili na nové škarpy „proti veľmi dravým a škodlivým vlnám rieky.“ Keďže ani dubové koly, ani z menšieho kameňa stavaný múr nezodpovedal požiadavkám, lebo ho voda za 3—4 roky rozomlela, teraz z veľkých kamenných balvanov (*saxae moles*) vystavali škarpu.

Keď takto zabezpečili — ako sa nazdávali — ďalší hospodársky vývoj Skalky, všetky budovy majera znovu vystavali a vybudovali aj veľkú maštal. Všetko vystavali z tvrdého kameňa, múry spojac silnými klenbami, aby ne-

skoršie aj poschodie mohli stavať pre obývanie. „Keď sme tieto budovy stavali — píše jezuita — chceli sme na storočia zabezpečiť ich trvanlivosť a obmedziť škodu, ktorú by mohol narobiť oheň.“ Celý dvor majera vyložili kameňom, lebo za dažďov „pre nekonečné blato ťažko sme sa tam mohli hnúť vozmi a statkom.“

Toho istého roku vybudovali pre ľad pivnicu, „ktorá im doteraz veľmi chybovala.“

Svedčí o ich praktickom smysle, že r. 1713 pri restaurácii celej Skalky vystavali v majeri pec na sušenie slivák a rozličného ovocia, ktoré im rodila veľká zahrada Skalky v takom veľkom množstve, že nemohli ho iným spôsobom zužitkovať. (*Erectus est pro pruinis, fructibusque ibidem siccandis fornax*).

Táto zahrada zaujala širokú stranu okolo Skalky, vhodné miesto na pestovanie ovocia, lebo temer celý deň bolo ohrievané slnkom. V zahrade pestovali najkrajšie druhy. Mali tu aj školku na ovocné stromky. Tak čítame, že r. 1741 z tejto školky zasadili 300 ovocných stromčekov v zahrade, ktorú mali v Trenčíne na predmestí. Vzácné a známe

bolo ovocie Skalky nielen na celom Považí, ale aj za Moravou. V tejto zahrade r. 1755 postavili budovu a v nej zariadili sušiarňu na ovocie.

Za zahradou sa rozprestieraly hory, v ktorých chovali stáda najlepších oviec. Keď už nestačili s pašou, r. 1739 vysekali istú časť týchto hôr, aby tým spôsobom nadobudli novej paše. Vlna ich oviec bola vzácna.

R. 1722 vykopali pred kláštorom studňu, ktorá aj teraz dáva dobrú vodu.

R. 1733 vystavali na múre, majer obkľučujúcom, časťku, ktorá sa bola srútila, a celý múr opravili.

R. 1755 spravili jezuiti poslednú väčšiu opravu na tomto majeri, keď vystavali v dĺžke 100 siah novú hrádzu, „aby obmedzili škodu, ktorú im zapríčiňuje potulujúci sa (*vagabundus*) a prácu ľudskú ničiaci Váh.“

Do ich odchodu z Trenčína (1773) nevieme o iných väčších reparáciách majera Skalky. Azda nebolo za tých 18 rokov väčšej povodne. No zlý duch Váhu, ako to terajší stav toho miesta dokazuje, dlho nevytrval bez škodlivej roboty, lebo neskoršie až po cestu odčesol všetko.

Váh, večný nepriateľ Považia, statočnej práce, požehnaní a ľudských životov, práve tam si vyhĺbil nové koryto, kde ľudia za 120 rokov nielen modlitbou, ale aj usilovnou prácou chválili Pána Boha.

Ak niet písomných dokumentov, ani by sme nevedeli, že pred 150 r. pod Skalkou bolo vzorné gazdovstvo, rozumne a prakticky zariadené.

Malá Skalka

Malá Skalka! Veľavýznamné miesto krásneho Považia! Skala Cirkvi katolíckej, prameň večnej milosti Božej! Zlatom, drahým kameňom nie si ozdobená a jednako si nám vzácna! Tvoja minulosť skvie sa v lúčoch slz ľútosti, pokánia a zázračných udalostí, ktoré zaznačili jezuiti. No viac je tých, ktoré nezaznačili, lebo sa dialy v hĺbke srdca.

Tento kostolík postavil Juraj Thurzo, horlivý katolík, starý otec Juraja Thurzu, chýrneho palatína na začiatku XVII. storočia. Postavil ho r. 1520 na počesť sv. Doroty. Čítame to v zápiskoch jezuitov z r. 1648. „S veľkým duševným obrozením sme usporiadali procesiu ku kostolíku Panny Marie, či ako je zaznačený v popise pozemkov, sv. Doroty (ad tempellum, velut in urbario refertur S. Dorotheae), odkiaľ vraj hodili so stremej skaly do Váhu telo sv. martyra Benedikta.“ R. 1654 zasa spomínajú tento kostolík ako vysvätený na počesť sv. Doroty, kde chodievali procesie na deň sv. Marka. Po dvesto rokoch, na zákla-

de jezuitských poznámok potvrdzuje to aj piarista. Píše: „Dvojvežový kostolík Malej Skalky, venovaný úcte Nanebevzatia P. Marie, bol najprv kaplnkou sv. Doroty (prius Capella erat s. Dorotheae), ktorú podľa svedectva jezuitov vystaval r. 1520 Juraj Thurzo, starý otec Juraja palatína.“

Kaplnka pôvodne nemala veže. Až r. 1713, keď ju jezuiti renovovali a strechu šindľom pokryli, vystavali k nej aj krásnu vežu, pokrýjúc ju bielym plechom (In Skalka minore tempellum renovatum, impositum eidem e scandulis tectum novum et turricula elegantis formae, quae alba lamina tecta est).

R. 1745 rozšírili kostolík na terajší rozsah a pristavali k nemu dve jednoduché veže. (Hoc anno tempellum parvae Skalkae ampliatur est, addictis duobus inelegantibus turriculis).

Terajšia svätyňa je čiastkou pôvodnej stavby (z r. 1520), ostatná je z tejto neskoršej doby. Dobré to rozpoznať.

Kostolík bol prvým útočiskom Trenčanov, kde r. 1645/6 chodievali na služby Božie, lebo je bližšie k mestu ako Veľká Skalka. „Najmä v kostolíku, susediacom s Trenčínom, sme hlásali slovo Božie — píše jezuita — sem chodievali

katolíci z mesta a susedných dedín v neďu a na sviatky.“

Keď sa jezuiti presťahovali do Trenčína, nezanedbali Skalku, ale viedli ta procesie na sv. Marka, na druhý krížový deň a na mariánské sviatky. Hlavným sviatkom Skalky bolo Nanebevzatie Panny Marie (15. aug.). Kedy a kto vysvätil kostolík na počtu P. Marie, nevieme. Iste v XVI. storočí niektorý nitriansky biskup. Jezuiti už v prvom roku svojho príchodu spomínajú ho ako kaplnku Panny Marie. (Aedes B. Virginis).

Okolité ľud a Trenčania radi chodievali sem, lebo mali milé rozpomienky na prvé roky, v ktorých len tu našli potešenie v každodennom ťažkom živote. Ich horlivosť rástla, lebo jezuiti ju všemožne podporovali, starajúc sa o kostolík, aby bol vždy v poriadku.

Prvú väčšiu opravu na ňom urobili r. 1660 a ozdobili ho zvnútra plastikou dekoráciou. Útraty kryl gr. Juraj Illésházy 300 zlatými. Bol horlivým ctiteľom Panny Marie a zúčastnil sa každej procesie.

R. 1679 Michal Škerlec, rektor jezuitov, vydláždil kostolík štvoročným kameňom, postavil utešený (gratosum),

nový oltár a posvätil ho na úctu czenstochowskej Panny Marie. Jej úcta bola v tom čase veľmi rozšírená. Tak predošlého roku jezuiti si zadovážili kopiu zázračného obrazu czenstochowskej P. Marie a postavili ju na chodbe kláštora, aby aj ľud mal k nej prístup.

Toho roku darovali kostolíku kazulu v cene 25 zl.

R. 1695 starosta mesta dal tam postaviť lavice za 12 zl., grófka Eva Forgáčová kazateľňu, neznámy mecén obetoval nasledujúceho roku 500 zl. na oltár sv. Jozefa, ktorý oltár postavili po boku kaplnky. Bolo to vraj prekrásne dielo!

R. 1698 grófka Maria Forgáčová darovala kostolíku 66 zl.

Za kuruckých vojen, keď jezuiti nemali slobodného prístupu k tomuto sv. miestu a procesie z mesta, obkľúčeného kurucmi, nechodily sem, kostolík stál takmer bez dozoru a veľmi sa ruinoval, tak že po týchto vojnách r. 1711 bolo treba ho dôkladne renovovať, zasadiť nové okná, bránu, strechu reparovať.

„R. 1728 — čítame — postavili sme tu spovedelnicu. Dielo vykladané, skvostné, úplne podobné spovedelnici,

postavenej v meste v kostole pred oltárom najsv. Trojice.“

Roku 1749 postavili tu hrob Krista a na Veľký piatok viedli ta ľud v procesii „so spevom a modlitbou. Bola tam kázeň o umučení a smrti Pána a poklona pred Ukrižovaným.“ Túto slávnosť od tých čias každoročne opakovali.

Keď znovu spomenieme, že jezuiti r. 1745 rozšírili kostolík a postavili k nemu dve veže a r. 1768 ho pokryli novou strechou, shrnuli sme všetky opravy, dostavby, ktoré jezuiti spravili na tomto sv. mieste, ktoré zaznamenali. Ale tým nie sú vyčerpané práce, lebo kostolík, vystavený vetru, dážďu, potreboval stálych väčších menších reparácií, o ktorých sa nedočítame. Všeobecná presnosť, horlivosť, oduševnenosť jezuitov iste nebola chladná ani oproti tomuto kostolíku. Tak sa stala Malá Skalka obľúbeným miestom nielen Považia, ale aj susednej Moravy.

Keď tieto suché dáta spojíme s plodným duchom päťrov jezuitov, ožijú ony a utvoria celok významnej minulosti Skalky.

Malá Skalka alebo Kalvária

Jezuiti stavali kríže v meste, na križovatkách, v dedinách (Zliechov, Opatová, Piechov, Dobrá, Zamarovce), aby rozširovali úctu sv. znaku nášho vykúpenia. R. 1676 postavili na Skalke tri kríže, prostredný s Kristom, ktorý posvätili 8. okt. toho roku.

Na túto slávnosť sa išlo od Dubnice až po Nové Mesto viac tisíc ľudí pod zástavami. Procesia sa pohla z kostola jezuitov. Príduc ta, páter rektor posvätil Spasiteľov kríž a význam dňa zdôraznil druhý jezuita.

Od tejto posviacky menovala sa Skalka aj Kalváriou, ako to čítame v zápiskoch jezuitov z roku 1676: „Tento rok sme začali na strmej skale pri Váhu, na ktorej je vystavaný kostolík P. Marie, novú pobožnosť: uctenie ukrižovaného Krista a získali sme všeobecnú chválu ľudu. Túto pobožnosť sme začali 8. okt. 1676, keď sme slávnostne posvätili a oddali verejnej úcte z troch krížov, tu postavených, prostredný kríž a na

ňom obraz Spasiteľa. Od toho času menuje sa toto miesto i Kalváriou“.

Sledujúc osud týchto krížov, čítame z roku 1696: „In Skalka renovatae sunt cruces in monte Calvariae, quarum media divo Christi simulacro refulget — obnovili sme na Skalke, na Kalvárii kríže, z ktorých prostredný sa skvie Božským obrazom Krista.“

Neskoršie postavili na Skalke aj Kalváriu so 14 štáciami, ktoré boly ozdobené krásnymi obrazmi krížovej cesty Pána a postavené na svahu toho miesta. Kedy ich postavili, nevieme. R. 1715 sa dočítame o nich i o mieste tých troch krížov. Z toho roku máme tieto zápisky:

„Na skale Malej Skalky, obrátené stranou k severu, natoľko vynikajú tri nové kríže, postavené miesto starých, zničených nehodou času, že dávajú miestu vznešený obraz Kalvárie. Vyniká najmä obraz Krista, dielo viedeňského sochára, hodné obdivu a vzbudzujúce pobožné city v mimoidúcich. Aj tých 14 sv. štácií, ktoré možno vidieť rozostavené po rovni nižšie ležiacej role a ktoré vedú k samému vrchu Kalvárie, obnovujú znovufarbenými obrazmi výraznejšie ako predtým, pamiatku umučenia Pána.“ (Ad

parvam Skalkam in rupis illius, obverso septentrioni latere, tres novae cruces veteribus iniuria temporum exesis substitutae ita exsurrexerunt, ut Calvariae montis speciem non ignobilem loco concilient... Quattuordecim etiam sacrae stationes, quae per subiecti agri planitiem dispositae visuntur atque ad eundem Calvariae montem ducunt, imaginibus recens coloratis Domini passionis melius, quam antea, reficiunt memoriam.)

Keď teda naši otcovia šli na Skalku, putovali na Kalváriu. Navštevovali toto miesto spásy, potešenia a posilnenia, aby zahojili rany telesné, duševné, ktoré utrpeli v každodennom zápase za kúskom chleba, v každodennej kalvárii chudobného života. Vedeli, že len pri kríži sa občerstvia a si odpočinú. Vedeli, že z kríža vyviera prameň nebeskej lásky, sila mysli, radosť ducha a začiatok ozajstného duševného pokoja.

Náboženský život na Skalke

Je 15. aug. 1680. Slnko už vysoko stojí nad Trenčianskym hradom. Je po ôsmej ráno. Na štyroch zvonoch jezuitského kostola zvoní. Krásnu harmoniu doplňuje päť zvonov farského kostola. Deväť zvonov mesta sa ozýva, vítajúc procesie, prichodiace dolnou a hornou bránou.

Tejto hudbe odpovedajú tri menšie zvony Skalky, vítajúc pútnikov od Skally, Újezda, Liborče, Nemšovej a z Moravy.

K ôsmej hodine naplňujú tisíce ľudu hlavné námestie mesta.

Po ôsmej, po sv. omši sa pohne procesia. Napredu nesú kríž. Za ním ide mládež. Všetky školy pod vedením jezuitov. Chlapci, dievčatá. Za nimi dospeljšia mládež v radoch. Štyria-štyria. Nasleduje kňaz.

Procesiu vedie arcibiskup ostrihomský, inokedy biskup nitriansky, pätkostolský, arcibiskup kaločský, jágerský, prepošť novomestský alebo rektor-

opát jezuitov. 8 kňazov asistuje: jezuiti, františkáni, farári. Za pontifexom ide pán hradu Illésházy s celou aulou. Pedestrii - idú peši. Aj nazpät, „hojné kropaje roniac od horúčosti.“ No väčšia je horúčosť ich pobožného ducha. Za grófom a jeho sprievodom nasleduje judex-starosta mesta s celým magistrátom. Sú oblečení v čiernom. Pred nimi nesú zástavu mesta z červeného damastu. (Ex rubra Damascena materia). Na jednej strane sa skvie obraz najsv. Trojice, na druhej Panny Marie s odznakom mesta: baránok so zástavou.

Za magistrátom nasledujú cechy. Je ich 17. Každý má svoju zástavu. Všetci členovia kat. vierovyznania sú prítomní.

Najprv idú k r a j č í r i. Zástava: zelený damast. Obrazy: Panna Maria v lone s Ježiškom a na druhej strane sv. Imrich.

Z l a t n í c i. Zelená zástava, na nej sv. Adalbert biskup a kráľ Ladislav.

S ú k e n n í c i. Belasá zástava s bielymi a červenými pruhmi. Obraz sv. Martina a odznak remesla.

Č i ž m á r i. Červená zástava. Obraz sv. Štefana kráľa a odznak cechu.

M l y n á r i. Biely damast. Obraz s jednej strany apoštolovia na mori, s druhej sv. Jozef s Ježiškom.

M ä s i a r i. Belasá zástava. Obraz sv. Marek a odznak cechu.

T e s á r i. Belasá zástava. Obraz sv. Michala archanjela, víťaza nad diablom, s druhej strany odznak remesla.

Š e v c i. Belasý damast. Obraz sv. Pavla a odznak cechu.

S t o l á r i. Zelená zástava. Obraz sv. Rodiny a odznak remesla.

K o ž u š n í c i. Zelená zástava. Obraz sv. Jána Krstiteľa a odznak remesla.

M u r á r i. Žltá zástava. Obraz sv. Rocha a odznak cechu.

H r n č i a r i. Červený damast. Obraz P. Marie s Ježiškom, na druhej strane Adam a Eva.

P e r n i k á r i. Zelená zástava s obrazom P. Marie a odznakom remesla.

K l o b u č n í c i. Tmavomodrá zástava. Obraz sv. Juraja a odznak cechu.

P i v o v a r i č i. Červený damast. Obraz Františka Xaverského, plaviaceho do Japonska a odznak cechu.

P e k á r i. Biely damast. Obraz Ježiša, žehnajúceho chlieb a odznak cechu.

Za cechmi nasledujú jednotlivé dediny pod zástavami so svojim kňazom.

(E vicibus parochiis ordine sub vexillis advenientes Civitatem in admirationem excientes). Zástav celá hora, ľudu široké more. Hudby hrajú slovenské mariánské piesne a 8—10 tisíc ľudu spieva. Evanjelíci vychádzajú z domov a zadivení pozerajú na mohutný prejav hlbkej viery, oddanosti katolíkov k Panne Marii. (Adstantibus et admirantibus ipsis A catholicis).

Je 9 hodín. Prišli na Skalku. Vystúpi jezuita, najlepší rečník kláštora, inokedy niektorý susedný farár a kladie hold pútnikov k nohám Panny Marie, prosiac ju, aby chránila pobožný ľud Považia proti všetkým útokom hriechu a pekla. Sľubuje v ich mene vernosť, úprimnosť, šľachetnosť v myšlienkach, slovách a skutkoch.

Nasleduje svätenie zelenín a kvietkov. Každý ich priniesol za kytku. Sú to liečivé byliny, z ktorých doma pripravia rozličné lieky a posvätenými kvetami ozdobia obraz Panny Marie, zažnúc pred ním každú sobotu malú olejovú lampu. (Obširnejšie to opisujem v románe „Fráter Johannes.“)

Nasleduje veľká práca, jadro púte. Kňazi sa rozídu po krajoch hôr, štôľu si preložia cez plecia a začnú spovedať.

Všetci naraz. Je ich 15—20. Okolo každého stojí 70—100 kajúcich. Každú štvrť hodinu sa ich vyspovedá 70—85 chlapov, ženských, mládencov, panien. Kaplnka a voľné miesto okolo nej sa naplňuje kľačiacimi, ďakujúcimi vrelou modlitbou za obsiahnutú milosť. Slnko hreje, až praží. Kto by dbal na to! O 11. hodine je slávnostná sv. omša a prijímanie. Traja podávajú telo Pánovo. Ostatní spovedajú ďalej.

Vzdychy očistených duší ako biele holubice letia k nebesiam...

Vidiac túto nekonečnú oddanosť a dôveru v Boha, kto je ten hriešnik, aby si neklakol a nevyzval s publikánom: zhrešil som, Pane!

Tvrdá, slnkom rozpálená skala mäkne od sĺz kajúcich. A to sa deje hodiny, bez kriku, hluku. Sú všetci pokojní ako ich najväčší zemský pán gr. Juraj Ilésházy. On si prvý klakol pred rektora jezuitov a za ním celý sprievod. Teraz v modlitbe čaká, kým príde naňho rad, aby prijímal. (Refectus pane coelesti).

Keď sa všetci vyspovedali, ktorí teraz chceli, a kňaz ich posilnil anjelským chlebom, procesia sa pohla nazpät, spevom a modlitbou ďakujúc Pánu Bohu

za bohaté duševné dary, ktorých boli účastní: za posilnenie vo viere, za posilnenie nezlomnej dôvery v nebeskú pomoc, za nadobudnutý duševný pokoj, svätú radosť a dobrú vôľu k ďalšej práci.

Tak to bolo. Krásne to bolo!

Zázračné udalosti

Boh všemohúci vyznačil Skalku niekoľkými zázračnými udalosťami.

Tak na utiereň r. 1653. Polnočná omša bola v kaplnke jezuitov — kostol ešte nebol vystavaný — a na hrade. Tu bol prítomný gr. Juraj Illésházy s celým dvorom a viacerí evanjelíci. Sotva začal rektor jezuitov František Lippay sv. omšu, kostolík Skalky — z okien hradnej kaplnky bolo ho dobre vidieť — sa ožiaril, ako by stál v plameňoch. Podľa opisu vtedajšieho jezuitu videli, ako by okolo kostolíka chodili s horiacimi fackami, ako by sa schádzali, rozchádzali, a podľa toho sa menila sila osvetlenia. Silnejšia nebeská žiara vyrážala z kostolíka. Podivný zjav trval vyše hodiny. Po skončení sv. omše prvá otázka pána hradu bola k pátrovi rektorovi, či aj tam slúžia polnočnú omšu a jakým spôsobom osvetlili tak nádherne kostolík? Odpoveď rektora, že tam nikoho niet (*ibi illa nocte nullum mortalium fuisse*), prekvapila všetkých. „Svedkovia tejto zázračnej udalosti — píše jezuita

— sú tam na hrade prítomní páni i evanjelíci, ktorí všetci mysleli, že aj na Skalke slávime utiereň ako v meste a na hrade.“

O pravdivosti udalosti nemôžeme pochybovať, lebo ju opisuje očitý svedok, odvolávajúc sa na gr. Illésházyho a na evanjelíkov.

Aby sa o skutočnosti presvedčili, nasledujúci deň išli ta pozrieť, a na snehu, ešte pred večerom napadanom, našli ľudských šľapají. Ľudia potom dlho povrávali, že sv. Benedikt slúžil tam polnočnú omšu v sprievode anjelov a v nebesiach oslávených Slovákov, nesúcich horiace fakle. Takto posvätil a uctil to miesto — odkiaľ ho hodili do Váhu roku 1012 — aby aj nás poučil, že: finis coronat opus, statočná smrť, smrť za učenie Kristovo, za pravdu, prinesie nebeské oslávenie.

Ústne podanie, hoci by ono malo byť večného života, s našimi starými rodičmi zaniklo a ničoho by sme o tom nevedeli, keby nám to jezuiti neboli zaznačili. Vďaka im!

*

Nie menej zaujímavá je nasledujúca divná udalosť.

Bol večer 28. augusta 1653. Strašný večer! Hrozná búrka lomozila Považím. Pršalo, až sa lialo, ako by sa všetky mračná boly sústredily v tomto údolí. Hustá, čierna tma zahaľovala celý kraj, ktorý kedy-tedy ožiarily strašné blesky, ako by chcely zapáliť nebeskú oblohu. Päť hromov bolo zkazonosných. Štyri udrely do štyroch susedných dedín, zapálily a zničily po jednom domčeku (*fulmen excussum est in pagos quattuor ad litus Vagi sitos accenditque totidem domos*), ktoré aj zhorely. Piaty blesk padol na kostolík Skalky. Strecha sa hneď chytila ohňom. Juraj Illésházy, spozorujúc to s hradu, bez meškania poslal ta niekoľko ľudí, aby oheň zahasili a kaplnku zachránili. Člnkom sa preplavili cez Váh, ozbrojení rebríkom, hákmi, sekerami a nádobami na vodu. Približujúc sa v úplnej tme — ktorú len blesky ožiarovali, aby potom nastala ešte väčšia tma — jasne videli oheň, rozširujúci sa po streche kostolíka (*Visum est hoc quoque Tempellum arsisse*), a cestou naplnili vodou z Váhu všetky nádoby. Vystúpiaac na breh, stromy zahalily kostolík pred ich očami. Keď sa horoko fažko predrali horou ku kostolíku, našli ho neporušený. Kostolík nebol bleskom, o-

hňom ani dotknutý. Zanechajúc tam nástroje a nádoby, ponáhľali sa domov. Keď gr. Illésházy počul zázračnú novinu, nechcel im veriť, ved' na svoje oči videl kostolík horieť. To by bol vraj veľký zázrak! Ani neuveril, kým sa o tom sám nepresvedčil v sprievode viacerých pánov. (Ex arce multi, mirantes et stupentes, contrarium experti sunt, quam quod oculis cernebant. Tempellum apparuit integrum, nulla sui parte combustum.)

„Veríme — končí jezuita, — že Boh preto nás vyznačil týmto zázrakom, aby tvrdé srdcia evanjelíkov obmäkčil a nás veriacich v pobožnosti a viere posilnil.“

*

Roku 1665 z jara bolo veľké teplo na Slovensku, najmä na Považí. Nastalo v prostriedku marca, tak že roľníci koncom toho mesiaca boli hotoví s poľnou prácou. Zasiaté role pokrývala za niekoľko dní bujná zeleň. Ukazovala sa bohatá úroda, kým zem mala vlahu. Ale keď už dva mesiace nepršalo a teplo sa stupňovalo v horúčosť, do zelenej farby Božieho požehnania sa začala miešať žltá, barnavá, strachom naplňujúc roľníkov Považia. Nespokojnosť zavládla

ich srdcami a bolo počuť starostlivé slová: Čo budeme jesť, keď táto horúčosť potrvá ešte dlho? Všetko zhorí v žiari slnka!

Gazdovia ráno večer pozerali, skúmali oblohu, či sa neukazuje nejaký obláčik, aby ovlažil smädnú, horúcu zem a naplnil vyschlé korytá potokov. Neukazoval sa. Ba opačne. Koncom apríla strach ľudí dovíšil suchý vietor, aby obrátil v Saharu Považie a Slovensko. Zem od sucha sa popukala, po roliach, cestách nastaly dlhé trhliny, koruny stromov smutne visely, ztrácaly zelenú ozdobu, v studniach upádala voda, Váhom sa mohol človek hocikde prebrodiť. Ľudia sa každodenne modlili v kostole za dážď, ale ten neprichádzal. Ako by bol Otec všemohúci zabudol na nich! Bolo to divné jaro, podobajúce sa viacej umierajúcej jaseňi, s tým rozdielom, že komory, pajty, stodoly byly prázdne. Veľký nedostatok chleba a iných potravín hrozil obyvateľom tejto zeme. „Beda nám, ak nám milosrdný Boh nepošle dážď“, vzdychali ustarostení ľudia.

A On neposlal... Ešte nie, lebo chcel učiniť veľký zázrak. Ako vtedy, keď jeho priateľ Lazar onezdravel a

Skalka

6*

sestry umierajúceho poslaly za ním, aby ho prišiel uzdraviť. On schválne meškmal, „lebo chcel urobiť veľký zázrak.“ Tak i teraz.

Prišiel máj, mesiac zasvätený Panne Marii. Ladislav Vid, rektor jezuitov, vyhlásil v kostole, že nasledujúcu nedeľu povedie procesiu na Skalku. Nech sa každý prichystá pôstom, sv. spoveďou a prijímaním, aby s čistým srdcom mohol prosiť nebeskú Matku, patrónku Malej Skalky, o prímluvu u jej Syna a nebeského Otca.

Veriaci sa prichystali. Na tisíce sa ich shromaždilo v Trenčíne z celého Považia a zo susednej Moravy. Nezlomná dôvera žiarila z ich očí. „Nebeská Matka nás vypočuje! Boh sa nad nami smiluje! Zachráni nás od hladu!...“ vzdychali tu i tam. Slnko pražilo, ako predtým azda nikdy. Bolo 8. mája. Na oblohe ani najmenšej škvrny, ktorá by bola prezradzovala, že Boh splní ich modlitbu.

Procesia sa pohla za hlaholu zvonov. Aj evanjelíci zvonili na veži farského kostola. Spoločná bieda ich sblížila s katolíkmi. Chceli prispieť, aby Boh vypočul prosbu katolíkov. Veď keď zahynú tí, zahynú i oni. Spoločný osud, predtucha nešťastia zlomila ich neústupnosť.

Zvonili na katolícku procesiu, ba viacerých bolo vidno i v sprievode. Vyhublá tvár hroziacej biedy zmenila ich nenávisť ku katolíkom a učinila z nich tichých občanov. Teraz cítili svoju slabosť. Čo osožila ich nadvláda? Tá siaha len k medziam ľudského hnevu. Ku schodom, vedúcim k Božskej milosti a slutovaniu, nemá prístupu. No nebolo tých odvážnych evanjelíkov mnoho, ale dosť, aby sa jezuiti presvedčili, že ich horiaca láska za kráľovstvo Krista a Panny Marie zapaluje srdcia aj evanjelíkov. Neboly ony studené, len vzdorom zahalené a v povedomí neobmedzenej moci svojej — veď ich bol farský kostol, obidva cintoríny, celý magistrát, boli pánmi života a smrti — zosilným odporom ohradené. Teraz tí niekoľkí s katolíkmi spievali marianske piesne.

V nešťastí cíti človek svoju slabosť a neschopnosť. Šťastlivý, kto sa vie vtedy pokoriť pred nekonečnosťou Božou a uznať, že je len — človek!

Keď procesia prišla na Skalku, bola sv. omša, po ktorej sa páter rektor pomodlil k Panne Marii, aby orodovala za Slovensko a za nich u nebeského Otca. Pokľakali aj evanjelíci. (Etiam acatholici genua flexere). Z čistých srdc čistá

modlitba letela k nebesiam. Po modlitbe páter rektor — ako na sv. Marka — posvätil siatiny, teraz žlté, prachom pokryté, zakrpatené, riedkavé steblá zbožia. Ľud sa za ten čas modlil, pozerajúc na jasnú klenbu nebeskú, či sa neukazujú na nej znaky dáždža.

Nikde nič! Slnko svojou širokou tvárou ako by bolo škodoradostne zápasilo s ich modlitbou: uvidíme, kto zvíťazí!

Uvidíme...!

Po modlitbe ľud so zamračeným zrakom, zroneným srdcom sa začal ubierať k Trenčínu.

„Nazpäť k Panne Marii!“ vydal rozkaz páter rektor. Nezlomná dôvera v pomoc Božiu sa ozvala v jeho silnom hlase.

„On ešte dôveruje, budeme dôverovať i my!...“ a vrátili sa. Bola to posledná štácia ich dôvery? ... Hádam nie! Dum spiro, spero — dokiaľ žijem, dôverujem! Je to najdrahší dar prezreteľnosti Božej, hybná sila najväčších, najslávnejších skutkov svetových dejín. Tu sa ukáže veľkosť nábožného ducha, lebo dodáva novej a novej sily. Fons aeternus — večný, nevyčerpatelný prameň!

Rektor i so sprievodom — bol tam aj pán hradu gr. Juraj Illésházy s celou svojou aulou — kľakol znovu pred oltár Matky Božej a vrelou modlitbou, horúcimi slzami, rozprestretými ramenami prosil Pannu Mariu, aby sa smilovala nad nimi, aby orodovala za nich...

„Zdrávas Maria, milosti plná...“ — bolo počuť jeho slovo z kostola, okolo ktorého kľučal ľud, a veriaci pokračovali: „sv. Maria, Matko Božia, pros za nás hriešnych... amen.“ Modlili sa ruženec. Čím diaľ, tým oddanejšia bola ich modlitba. Otvorili dokorán svoje srdcia.

Či mohly nebesia ostať zatvorené? Nie! Otvorily sa. Opakoval sa zázrak, zaznačený v biblii. Keď už polštvrtá roka nepršalo pre hriechy Achába, konečne na modlitbu proroka Eliáša čistú oblohu pokryly túžobne očakávané mračná, aby ľud zachránily od hroznej smrti hladom. Tak aj teraz.

Pri prvom desiatku sv. ruženca nebolo badať zmeny na jasnej oblohe. Pri druhom nastala ešte väčšia horúčosť a usmrcujúca tichosť, ale slnko začalo ztrácať jasnosti. Pri treťom zbadali, že nad štítmi Bielych Karpát sa dvíhajú mračná, ako by ich neznáma ruka, pod-

zemná sila tisla vyššie a vyššie. Pri štvrtom desiatku pricválal silný vietor, zablesklo sa, zahrnelo, a — vo veľkých kvapkách začalo pršať. Neskončili piaty, keď sa spustil taký lejak, že sa obávali, aby rastúce vlny Váhu neodniesly mosty; preto sa vrátili do Trenčína v najväčšom dáždi. Aj tak sa nemali kde ukryť. Nedbali, že premoknú.

Páter rektor v radosti, že Boh vypočul ich modlitbu, zaspieval krásnu pieseň: Te Deum laudamus... Ľud pokračoval:

„Teba Bože chválime, Teba Boha
vyznávame,

Teba Otca večného celá zem zvele-
buje...

V Tebe Pane som dúfal, nebudem
zahanbený na veky!“

Bola to podivuhodná procesia. Blýskalo sa, hrmelo, pršalo, suchá zem dychtively vpíjala drahý dar nebies, potoky, Váh sa naplňovali, mlyny, postavené na Váhu, zasa klepotaly, siatiny, kríky, stromy ožívaly a na tisíce slovenského ľudu spievalo chválospev.

Keď s veží kostolov zbadali približujúcu sa procesiu, privítali ju zvonením. Naradostený ľud mesta hrnul sa jej v ústrety, nedbajúc hustého dážďu. Veď

je im najväčším požehnaním! Mokré šaty lepily sa na telo, no to neprekážalo, aby objatím a bozkom neprivítali svojich otcov, bratov, matky, známych, ktorí vyprosili všetkým, ba celému Slovensku milosť Božiu.

Bola to významná chvíľa v živote obyvateľov mesta Trenčína, keď katolíci a evanjelíci sa nehašterili, nezávideli si, ale stretli sa v spoločnom cite, v úcte a povďačnosti k Bohu a nebeskej Matke. Hádam od tohoto dňa pochádza zaujímavý zvyk trenčianskych evanjelíkov, že svätia mariánske sviatky.

Dážď bol vydatný. Pršalo až do noci. Príroda ožila, zvädlé stebľá siatin pozdvihly hlavičky. Nová dôvera sa uslašila v srdciach ľudí. Dali sa do ďalšej práce, a keďže dážď potom viac ráz ovlažoval role, po žatve naplnily sa komory a stodoly darom Božím.

...Kde najväčšia bieda, tam najbližšia pomoc!

Neveriaci človek by mohol povedať na celú divnú udalosť: náhoda, bolo by aj tak pršalo! No my ju pripisujeme vrúcnej modlitbe našich otcov a matiek a zvláštnej ochrane Panny Marie, patrónky Malej Skalky.

O jednu príčinu viacej, aby sme to sv. miesto uctievali a s radosťou navštevovali.

(Iné zázračné udalosti opisujem v románe „Fráter Johannes“).

Drobnosti

Význam Skalky z ohľadu obrodenia, posilnenia vo viere dokazujú čísllice o počte tam pristúpivších k sviatosti pokánia.

S procesiami zavše prichodili aj farári, kapláni, pátri františkáni, ktorí jezuitom pomáhali spovedať. Tak roku 1695 prišlo 9 farárov, 2 kapláni a 2 františkáni. Jezuiti slávnosť Malej Skalky spojili s obradmi vstúpenia frátra Tindelliho do rehole jezuitov. Pred sv. omšou skladal sľub poslušnosti, chudoby a čistoty do rúk pátra rektora Imricha Čakániho. Obrady mali neočakávaný výsledok, lebo 20-ročné dievča, horlivosťou veriacich povzbudené a veľavýznamnými obradmi dojaté, prestúpilo tam na katolícku vieru. (In eodem processionis loco haeretica puella 20 annorum haeresim confessa ab eadem absoluta est).

Pred tým rokom (1694) zasa jeden mužský sa tam vrátil do katolíckej Cirkvi. Podobné prípady sa opakovali.

Inokedy slávnosť Skalky spojili s primíciami. Tak r. 1725 na 17. júla v kostolíku Veľkej Skalky obetoval prvú sv. omšu kapucín, brat trenčianskeho senátora, a jeden jezuita. Bola to slávnosť a radosť celého Považia. Biskupi boli manuduktormi, slovutní jezuiti rečníkmi. So šťastlivými rodičmi mladých kňazov a ich spolubratov v mnohých očiach žiarily slzy, keď kňazi po sv. omši žehnali rodičov a potom ľud, ktorého bolo vyše 20.000. až z ďalekých končín Považia. Najmohutnejšie procesie prišli vtedy — podľa záznamu — z teplanskej, opatovskej a zliechovskej farnosti. Aj iná príčina ich tiahla ta. Jezuiti boli vyhlásili, že vyložia na poklonu pozostatky sv. Ondreja a Benedikta. Nech nám rozpráva vtedajší jezuita-zapisovateľ: „Zaznamenať nám treba tú zriedkavú, chvályhodnú udalosť, že s dovolením dp. nitrianskeho biskupa priniesli sme na Skalku čiastku relikvií sv. Ondreja a Benedikta. Nevieme síce, ktorá čiastka ktorého svätého je, lebo ich sv. pozostatky, uložené v nitrianskom katedrálnom kostole, za Thökölyovských vojen boly zneuctené a rozhádzané. Ich sossbierané kosti a prach potom uložili do skvostnej striebornej skrin-

ky. V tejto skrinke ich niesol procesiou kňaz pod baldachýnom na Skalku, kde ich uložil k verejnej úcte. Pod ochranou týchto drahých relikvií obetovali dvaja primicianti sv. omšu. Nadšenosť a radosť ľudu bola nekonečná!“

15. aug. r. 1735 vyše 5000 pútnikov navštívilo Malú Skalku. Kňazi od rána až do 11. hodiny spovedali bez oddychnutia. Keď potom pod sv. omšou dávali prijímať, zbadali, že majú málo hostií, hoci ich priniesli 1200. Pre 500 veriacich už nebolo. Keďže tam viacej nemali ani nekonsekrovaných, jeden jezuita, ktorý bol ešte jejunus, od polnoci ničoho nejedol, ani nepil, bystrým krokom pospiechal domov, aby slúžil sv. omšu a konsekroval 500 hostií. Bola jedna hodina popoludní, keď sa vracal člnkom cez Váh. Dvaja miništranti ho sprevádzali s horiacimi sviecami a on oblečený v cirkevnom rúchu s obnaženou hlavou niesol veľké ciborium s hostiami. Keď ho ľud zbadal, urobiac mu cestu pokľakol si a tak ostal, kým sa tých 500 veriacich nezúčastnilo nebeskej hostiny. (Omnes refecti sunt pane coelesti). Druhá hodina už nebola ďaleko, keď sa procesia pohla nazpäť. A tí ľudia vytrvali hladní, smädní! Vytrvali bez reptania, vytrvali

v modlitbe. Boli to Slováci, synovia Po-
važia, vierovyznavači hlbokého nábož-
ného presvedčenia. Ich viera žila v sku-
tkoch!

Kajúcnosť, vybavená v tých časoch
na Skalke, bola spojená s plnomocnými
odpustkami. Zadovážili ich jezuiti r.
1667 pre obidve Skalky. (*Acquisitae sunt*
hoc anno Indulgentiae plenariae pro
festo SS. Andreae et Benedicti in Skal-
ka et pro festo Assumptionis B. M. V.)
Neskoršie pápež Klement IX. obohatil
Skalku sedmiročnými odpustkami. To-
ho roku (1668) dubnický farár-kanonik
a trenčiansky archidiákon mal tam sv.
omšu. Bola vonku pred kostolíkom, keď
sa spustil veľký dážď. No vytrvali do
konca omše, a len toľko nepríjemného
zaznamenáva jezuita, že „*reditus prae-*
peditus erat — návrat bol ťažký, kí-
zavý.“

Inokedy nemohli ísť na Skalku, lebo
rozvodnený Váh odniesol alebo porú-
chal všetky tri mosty. Tak na pr. r. 1734.
Mimo záznamov dosvedčuje aj orechov-
ský kostol, že rozvodnený Váh to často
urobil. Tento kostol gr. Ján Illésházy r.
1780 „hlavne z tej príčiny dal vystavať,
aby veriaci, bývajúci za Váhom, v ne-
deľu a vo sviatok aj vtedy mohli ísť na

sv. omšu a počuť slovo Božie, keď pre
rozvlnený Váh nemôžu do Trenčína.“

Ako sme to už spomenuli, kláštor
Skalky slúžil jezuitom za letný byt. Ma-
li tam pohodlné izby, kuchyňu, krásny-
mi maľbami ozdobenú jedáľňu, všade
čerstvý vzduch, nádherný výhľad. Od ce-
sty až po bránu viedlo 180 kamenných
schodov. Pred kláštorom pozdĺž Váhu
mali veľkú záhradu a školku na ovocné
stromky. V horách okolo Skalky sa o-
zývaly zvončeky oviec. V majeri pri
Váhu chovali najkrajšie druhy kráv.
Mali i sušiarňu na ovocie. Nie div, že sa
na Skalke dobre cítili. Ako doma. Aj me-
nujú Skalku miestom osvieženia. (*Tus-*
culum nostrum).

V zime tam nebývali, len v roku
1714—15, hoci vtedy bola zima čo naj-
tuhšia. (*Rigidissima hiems erat*). Z núte-
nosti tam žili päť mesiacov, aby si za-
chránili život pred peštišom, ktorý roku
1714 zasa začal zúriť v meste. (*In civi-*
tate pestis regnare coeperat). Už r. 1710
vyžiadal si mnoho obetí. Ľudia sa vše-
možne bránili. Tak aj jezuiti, keď v
prostred septembra presťahovali celý
noviciát na Skalku. Bolo ich všetkých
44. A to: 14 novicov v prvom ročníku
s jedným vysväteným kňazom, v dru-

hom 18 s dvoma kňazmi. Odprevádzali ich ta traja kňazi-profesori a 9 frátrov. Ostatní zostali v meste, v kláštore.

Od konca novembra až do konca februára bola veľmi tuhá zima, ktorú podľa ich záznamu len stupňoval Považím zúriaci ostrý vietor. Mnoho trpeli. Kláštor bol vystavený severáku, tak že na chodbách mrzlo, lebo okná, dvere boly primerane letnému životu stavané. Teplých zimných šiat, zodpovedajúcich tejto zime, nemali. Jednako z domáceho poriadku ničoho nezanedbali. Skoro vstávali, chodievali na sv. omšu, pristupovali k sv. prijímaniu, vykonávali rozličné pobožnosti a ostatný čas venovali štúdiám. Podivná vec, že za celý čas nik z nich nebol nezdravý. Ani cholera sa nezavliekla k nim, hoci s ľuďmi, prichodivšími z mesta, sa stýkali, lebo stravu, víno a iné potrebné veci im z kláštora dodávali.

Keď mor v meste neprestával, rozhodli sa, že vykonajú pobožnosť na Malej Skalke, aby Trenčanom vyprosili milosť Božiu.

Deň pobožnosti určili na 6. februára 1715. Obloha bola zachmúrená a vo veľkej fujavici ťažko napredovali. „Cesta bola pokrytá vysokým snehom — číta-

me — a vietor nemilosrdne nám šľahal do tváre, prenikajúc aj oblekom.“ No to ich neodstrašilo. S obnaženou hlavou išli celou cestou a modlili sa ruženec. Keď sa horko ťažko dostali do kostolíka, páter magister slúžil sv. omšu na počesť Panny Marie. Oni sa modlili ďalej, kľaciac na studenom kameni. Prosili vrúcny srdcom nebeskú Matku, aby odvrátila od mesta a okolia zúriacu chorobu.

Keď choroba povolila a utíšila sa, 15. februára sa vrátili do mesta.

Hľa, silná vôľa jezuitov, vštepená aj do tých novicov, prekonala všetky prekážky, že povinnosti svoje aj v tých ťažkých okolnostiach verne plnili!

Pohromy

Za jezuitských časov zastihly Trenčín a okolie dve veľké nešťastia: turecký vpád r. 1663 a obliehanie mesta kurucmi 1704—1708. Keďže vpád Turkov a ich veľké pustošenie na Považí opisujem v románe „Fráter Johannes“, čo sa týka Skalky, podotknem toľko, že len Božia milosť zachránila kláštor Skalky od úplného vyplienenia a v poslednej chvíli záchranu tam hľadajúcich od broznej smrti alebo hanebného otroctva.

Bolo 2. októbra 1663, keď Turek dorazil na Považie. Ešte pred jeho príchodom poslala župa väčší vojenský oddiel pod dvoma zástavami na Vlárú naproti palatínovi gr. Františkovi Vesselényimu, ktorý prichádzal z Moravy. Oddiel nebol ďaleko, keď zbadal, že okolité dediny, ležiace na druhej strane Váhu, sú v ohni. Z toho vedel, že Turek vtrhol na Považie. Polovica oddielu obrátila kone a bystro poháňala k Trenčínu. Práve vtedy prišla k Veľkej Skalke, keď tlupa Turkov preplavila rieku, aby vyrabovala a podpálila kláštor. Naši ich napadli. Jednu časťku pobili, druhú vo-

hnali do vody. Tam zahynuli, zasypaní strelami. „Sv. Benediktovi môžeme ďakovať — píše jezuita — že nepriateľa, ktorý dorazil už k schodom kláštora, sme odvrátili. Kláštor bol bez ochrany, tak že bez prekážky by ho boli vyrabovali.“

Turci z robotníkov, želiarov jezuitov, roztratených po roliach za prácou, viacerých pobili, niekoľkých šípami poranili. Keď sa títo k večeru vrátili do mesta, jezuiti im rany vymyli vareným vínom, obviazali ich a starali sa o nich. „Ešte nevyhasol oheň podpálených dedín — čítame ďalej — keď Turci zasa docválali. Teraz vyhli Skalke a preplaviac Váh vtrhli na Moravu, lebo tu už nemali čoho rabovať. Toto ich veľké pustošenie sme videli s hradieb mesta a najmä to nám činilo bolesť, že napadnutým ľuďom sme nemohli byť na pomoci.“

Smutný bol výsledok týchto tureckých, opakujúcich sa vpádov. Turci srovnali dediny so zemou, ľudí na stáhnali do zajatia. Tiež mnohých zemianskeho a vznešeného rodu, aj Maďarov, mužských a ženské, ktorí pred Turkom tu hľadali ochranu z Dolnej zeme. Keďže ich do Trenčína pre veľký nával prichodivších ľudí už ne-

mohli prijať, uchýlili sa v susedných dedinách. No neušli svojmu smutnému osudu. (Abegerunt multas virgines et Matronas nobiles, multos Ungaros et Ungaras, qui illuc confugerunt).

Skalka viacej škôd trpela za vojen Rákoczyových. Kuruci štyri roky obliehali mesto a hradnú nemeckú posádku, ale bez výsledku, ba konečne 3. aug. 1708 generál Heister ich úplne premohol pri Hámroch. 3500 kurucov krylo role medzi Turnou a Hámrami.

Čo sa týka osudu Veľkej a Malej Skalky v týchto časoch, ten bol žalostný. Dediny vyrabované, polia spustošené, nik neoral, nesial. Čo neodniesli Nemci, osvojili si to kuruci. Nastala veľká bieda. Jezuiti tiež utrpeli mnoho škôd. Želiarov im za kurucov verbovali, stáda oviec odohnali a kláštor Skalky vyplienili. Ostaly holé múry, prázdne izby a komory. Budova neľahla popolom. Po týchto vojnách viac rokov minulo, kým nastaly lepšie a bezpečnejšie časy. No kalich utrpenia ešte nebol preplnený. Po porážke pri Hámroch mnohí kuruci sa rozutekali a dali sa na zbojstvo. Povstaly zbojnícke bandy, napádajúce najmä Nemcov, ale nešetřily ani bratov Slovákov, tak že „nebolo radno ísť v týchto

rokoch (1709—1712) na ďalšiu cestu.“ Nemci ich chytali, strieľali, vešali, ale ich zúfalosť, biedu a hlad týmto spôsobom ťažko mohli premôcť.

Za týchto časov obidve Skalky ďalej pustly, veď jezuiti nemali k nim ani bezpečného prístupu. Vietor, dážď začal kaziť strechy, okná, dvere, tak že podstatných a nákladných opráv bolo treba, keď sa rozbúrené časy utíšily.

Keď nastaly pokojnejšie dni, jezuiti nielen zachránili tieto budovy od ďalšieho ruinovania, ale ich úplne reštaurovali, okrášlili, novými čiastkami doplnili, že sa staly perlou Považia.

Od zrušenia rehole jezuitov po reštauráciu kostolíka Veľ- kej Skalky (1773 – 1853)

Pápež Klement XIV. zrušil rehoľu jezuitov bullou: *Dominus ac Redemptor noster*... 21. júla 1773. Noviciát ihneď museli rozpustiť, rehoľníci s jednoduchým sľubom mali do roka opustiť kláštor, vysvätených členov vyzvali prestúpiť do iných rehoľných rádov alebo do niektorej diecéze za svetského kňaza. Ktorí „pre pokročilý vek, slabé zdravie a inú spravodlivú a dôležitú príčinu“ nemohli opustiť kláštor, ostali tam ako prostí členovia kláštora; nie predstavení. Mali si obliecť reverendu svetských kňazov. Nesmeli kázať. Kto chcel vyučovať mládež, ako exjezuita mohol. Tak vyučovali exjezuiti aj v trenčianskom gymnáziu od r. 1773—1776, do príchodu piaristov.

Pápež vykonaním svojej vôle poveril katolíckych panovníkov. U nás to nariadila Maria Terezia 20. sept. 1773. Na trenčiansky jezuitský kláštor 21.

októbra prišiel rad. Vyučovanie sa začalo až 1. decembra už za exjezuitov.

Neočakávané zrušenie rehole jezuitov veľmi trápne sa dotklo aj trenčianskych katolíkov. Veď všetci jezuitom mohli ďakovať svoju pevnú katolícku vieru, vzdelanosť, čistotu mravov, rodinného a verejného života, poctivosť v obchodných, hospodárskych stykoch a rozličné základné vlastnosti lepšej budúcnosti. Trenčania si ctili a vážili jezuitov, radi posielali do ich škôl svoje dievky, tak že už 15. decembra toho roku s prosbou sa obrátili na kráľovnu, aby vláda na každý spôsob ponechala tu tak gymnázium, ako i konvikt.

Zo starých pátrov tu ostali viacerí, o ktorých sa potom piaristi starali a povolali ich k svojmu stolu. Necítili sa cudzími medzi nami. V chorobe sme ich opatrovali. A keď prišla ich posledná hodina, posilnili sme ich sviatosťami umierajúcich a pochovali v krypte pod kostolom. Tak 15. marca 1778 Štefana Szalyho. Mal 81 rokov. 22. februára 1781 Jána Haslinského. Mal 76 rokov. 2. nov. 1782 Jozefa Hrabéciho. 31. jan. 1781 Juraja Olšavského. Sebastiána Hudelistu pochovali predošlý rok do rodinnej krypty vo farskom kostole pod chórom.

21. sept. 1781 Jána Trsfanského do krypty nášho kostola. 1. júna 1789 fráter-apatekára Jána Skoržebena, ktorý po zrušení rehole usilovne ďalej viedol lekárňu a zvolili ho aj za senátora, sme pochovali na cintoríne. Jána Príleského, „žiariace svetlo niekdajších jezuitov“, sme 25. októbra 1790 uložili do krypty. Mal 82 rokov.

Veľký majetok jezuitov, tak aj trenčianskych, zhabal štát a utvoril z neho takzvaný študijný fond. Majetok trenčianskych jezuitov obohatil túto základinu 212.000 zl-mi. (Teraz by to bolo vyše 21 milionov Kčs.) V tom je zahrnutý aj majetok Skalky, hoci Ferdinand III. 13. mája 1656 výslovne nariaďuje: „Keby rehoľa jezuitov musela z krajiny preč ísť, ako to protestanti naliehave žiadajú, opátstvo sv. Benedikta na Skalke, ktoré Ján Pyšky, nitriansky biskup, daroval jezuitom r. 1644, vráti sa nitrianskym biskupom, ako zákonným dedičom a ďalším majiteľom.“ Čo Ferdinand III. ustanovil, to Maria Terezia nedodržala a tým zpečatila osud Skalky.

Keďže Skalke, ani Veľkej ani Malej, nenechali nijakého majetku — veď k nim patrila Opatova, Zliechov, Újezdov,

hory, role, rybníky, mlyny, gazdovstvá, majere, zahrady — nik sa nechcel o ne starať. Ani nemohol. Z čoho?

Už r. 1782 píše piarista: „Vysoká Camera aj nám znovu ponúkla Skalku. No nemohli sme ju prijať, lebo oprava rozsiahlych stavísk už teraz by stála veľa peňazí (multis sumptibus esset) a všetko to, z čoho by sme mohli reparáciu kryť, odopreli nám dať.“

Viedeň ponúkla Skalku aj trenčianskemu farárovi, ale nenašlo sa nikoho, kto by opravu Skalky bol prevzal bez hmotnej podpory. (Nullus adfuisse videbatur, qui onus absque emolumento ferre voluisset.) Konečne ju prideliť k fare v Skale bez hmotnej pomoci.

Po odchode jezuitov trenčianska kat. fara prevzala procesie na Skalku. Tak čítame v zápiskoch piaristov: „17. júla 1778 išla procesia akō každoročne z nášho kostola k Veľkej Skalke, vysvätenej na počesť sv. Ondreja a Benedikta. Procesiu viedol mladší trečiansky kaplán. Takmer (fere) iba naša gymnaziálna mládež pod vedením profesorov a žiaci elementárnych škôl tvorili sprievod.“

15. aug. 1781 na Malú Skalku viedli procesiu.

Nasledujúce dátum sa dočítame v mestskom protokole z r. 1792, že kostolík Skalky už vtedy nemal ani zvonov, bol celkom opustený.

Ako vieme, 11. júna 1790 hrozný oheň zničil bezmála celý Trenčín i farský kostol. Zvony sa roztopily okrem najmenšieho. Keďže cirkev katolícka nemala peňazí na nové zvony a tri zvony opusteného kostola na Skalke boli u farára v Opatovej uschované a pre trenčiansky kostol aj tak malé, rozhodla sa, že sa obráti s prosbou na kráľovské zastupiteľstvo.

Toto je dosiaľ posledné dátum, vzťahujúce sa na Skalku koncom XVIII. storočia. Smutné dátum, lebo nám predstavuje nedbanlivosť i trenčianskych kňazov i veriacich. Spoločnou obetavou prácou mohli zachrániť tieto nádherné pútnické pamiatky. Ako by ľud po odchode jezuitov nebol podporoval svojich kňazov. Vedť už po piatich rokoch, čo odišli jezuiti z Trenčína, takmer len školská mládež sprevádzala procesiu na Skalku, tak že v deväťdesiatych rokoch XVIII. storočia sňali aj zvony s veži a uschovali ich v Opatovej. 125-ročná, usilovná, vo výsledkoch bohatá práca jezuitov — čo sa týka Skalky — ako by bola

za 15—16 rokov vyšla na nivoč.

Srdce zabolí človeka, keď číta pamätané slová horlivého trenčianskeho opáta-farára (1845—1863) Ľudevíta Stáreka. Píše hneď na začiatku svojho účinkovania: „Kostol Skalky, zbavený služieb Božích (cultu sacro destitutum) dlhší čas stál síce neporušený, ale keďže sa oň nik nestaral, začal sa ruínať. Dvere vyvalené, oltáre srúcané a najsvätejšie miesto nitrianskej dieceze je obydlím a nočným útlukom zveriny. Zákrstie zničené, chórús srúcaný, vo svätyni rastie tráva. Okná aj s rámami vyvadaly, s múrov odpadla omietka. Povala hrozí úplným padnutím. Už dávno by bola padla, keby pred 30 rokmi nájomník majetku Skalky nebol zaopatril na kostolík krov a nebol ho pokryl škrydlou. No časom máločo ostalo z nej, lebo so skál padajúce kamene ju rozbily a víchor vytrhal. Čo z nej ostalo, to dážď zničil.

V tomto smutnom stave som našiel kostolík sv. Benedikta, keď som prišiel do Trenčína. Zaplakal som nad spustošením a sprofanizovaním najsvätejšieho miesta. Prosil som Otca nebeského v prostred týchto ruín nie raz, aby toto miesto zasa mohlo slúžiť na oslavovanie

Teho mena, na úctu našich svätých a na blaho verného ľudu, aby mi ráčil ukázať spôsob, ako by som mohol kostolík zachrániť“.

Aká bola Malá Skalka v týchto rokoch, ba o 30 rokov skorej, dočítame sa zo zápiskov jedného piaristu. Píše: „R. 1826/27 ako klerik rád som chodieval na Skalku. Služieb Božích už tam nebolo, hoci kostolík po odchode jezuitov ešte dlho stál neporušený. Keďže sa oň nik nestaral, začal sa ruínať. Bránu vyvalil vietor, okná povypadávaly a najsvätejšie miesto stalo sa skrýšou zveri a sôv. Keď som sa teraz po 30 rokoch vrátil do Trenčína, prvou mojou povinnosťou bolo, aby som navštívil toto sv. miesto. Žalosť mi zaliala srdce, keď som vkročil do kostolíka cez voľný otvor, kde kedysi bola brána. Svätvňa, zákrstie na pravej strane a čiastka lodi ešte majú klenbu, ale kostolík a dve veže sú už bez striech. Okná vyvalené, podlahu zarástla tráva a opadaná vankovka ju zasypala. Sem chodievaly veľké procesie na Nanebevzatie Panny Marie a na druhý krížový deň. Všetko spustlo. Vyfali aj tie liov. nod ktorými jezuiti hlásavali slovo Božie. Oltáre sú srúcané a sovy húkajú tam, kde kedysi

pobožný ľud chválil Boha a prosil Ho o požehnanie. Tento opustený, v ru-moch ležiaci kostolík dosvedčuje veľkú lásku k Pánu Bohu a pobožnosť našich predkov, ale ešte väčšmi našu ľahostajnosť a neveru.“

Znie to ako circumdederunt me...

Zaujímavý je opis Skalky od Alojza Medňanského, ktorý vydal r. 1826 ilustrované dielo o považskej doline. (Malerische Reise auf dem Waagflusse, Pest 1826.) Nakrátko opisuje všetky považské hrady, mestá a rozličné pamiatky. Sám pochodil všetky tieto miesta a ako očitý svedok dáva poetickým duchom verný obraz svojich dojmov a zkušností. O Veľkej Skalke píše takto:

„180 schodov, už len čiastočne krytých, vedie k bráne Veľkej Skalky. Z druhej strany cez horu strmým chodníčkom je sem prístup. Cez bránu príde do uzavretého dvora. Napravo sú padajúce stavby, ktoré pred 20 rokmi ešte obýval nájomca majetku Skalky. Bez dozoru a opravy teraz natoľko sú ruinované, ako by už cez tri pokolenia len vietor a dážď bol konal v týchto prázdnych miestnostiach svoju rúcajúcu prácu. Hodno si pozrieť vytesané sil-

né pivnice. Slúžily na uschovanie ovocia a vína.

V myšlienkach zaletíme do slávnej minulosti, keď nás zo snívania zobudí škriplavé vrznutie zahrdzavelých pánov na dverách. Vstúpime do takej úzkej chodby, že mnohí ľudia len po prísnom pôste by sa prepchali cez ňu. Musíme zastať, lebo je tu tma a chladno. Idúc touto klukatou jaskyňou opatrne ďalej, prídeme do širšej miestnosti, ktorá je od východu múrom uzavretá. Pozostatky oltára a menej cenný obraz dosvedčujú, že sme v kaplnke. Odtiaľto vedú schody do nižšej, otvorenej miestnosti akoby do krypty, kde vraj jezuiti pri prestavbe tejto časti našli rakvi, ozdobené rehoľnými znakmi templárov. Niet dokumentov, že by sme to mohli potvrdiť.

Pokračujúc napravo, ideme dosť dlhou, úzkou cestou. Je mokrá a kízavá, lebo so všetkých strán kvapkajúca voda prináša so sebou špinavobarnavú zem, pokrývajúcu skalú a pôdu. Na konci tejto klukatej cesty je socha sediaceho sv. Benedikta, cieľ nášho putovania. Veniec z poľných kvetov mu ozdobuje hlavu a v pravej ruke má kyticu. Pobožné dievčatá ho ozdobily na jeho sviatok,

aby budúci rok čerstvými kvetmi zamenili zvädlé.

Ľud už zabudol na tie veľké slávnosti, ktorých sa zúčastňovali pútnici z ďalekých krajov. Ich pamiatka žije už len v kláštorných foliantoch. Panujúce ticho dokazuje pustošenie ľudskej ne-dbanlivosti...

Malá Skalka, ktorú postavil gr. Juraj Thurzo, starý otec palatína Thurzu, roku 1520 na tom mieste, odkiaľ zbojníci hodili do Váhu sv. telo zavraždeného Benedikta, je tiež v rumoch. Je to obraz smutného osudu, ktorý skoro zastihne všetky budovy opátstva Skalky.

Po zrušení rehole jezuitov študijný fond prevzal všetok majetok opátstva, nad ktorým majetkom teraz v Opatovej bývajúcí erárny správca je zodpovedným pánom.“

R. 1803 gr. Pavel Szapáry mal v prenájme majetok Skalky. V lete tam aj býval.

V tridsiatych rokoch XIX. storočia erár chcel odpredať všetok kamenný materiál tak Veľkej ako i Malej Skalky. Aj by sa bol našiel kupec, keby Ignác Springer, erárny nadlesný, nebol zabránil tomuto profanizujúcemu predaju, zaplatiac dobrovoľne 16 zl. do e-

rárnej pokladnice s podmienkou, že tieto, už svojou starožitnosťou úctyhodné rumy nikdy nik nesmie pohnúť s miesta.

Zaslúži si našu vďačnú rozpomienku, že nám svojou horlivosťou a obetavosťou zachránil aspoň tieto rumy.

Náradie Velkej Skalky roku 1773

Jestvuje inventár „Status Ecclesiae S. Benedicti“ — náradia kostolíka Velkej Skalky z roku 1773. Budú nás zaujímať tieto čiastky: „Z dvora opátskeho kláštora vedú medzi skalnatými balvanmi úzke dvere do kostolíka. Je v ňom oltár, vysvätený na počesť sv. Ondreja a Benedikta, ktorí kedysi tu bývali. Oltár je dielom stolárskeho majstra a v prostriedku tohoto oltára sa skvie obraz našich svätých pustovníkov. Na oltári je drevené tabernákulum bielo modro zafarbené. Ozdobujú ho aj dve sochy, vyhotovené odbornou rukou. Jedna vyobrazuje sv. Benedikta opáta, druhá sv. Ignáca, zakladateľa rehole jezuitov. Okrem týchto vidíme tam štyri iné sochy, z kovu liate a pozlátené. Oltár je stavaný z tehál. Na ňom všetko potrebné k službám Božím. Antependium je maľované, aj vankúše.

Kostolné náradie je: 1 strieborný pozlátený kalich s patenou, 1 medený

pozlátený kalich s patenou, 3 purifikatoria, 3 hodvábne kazuly rozličnej farby, 3 alby, 3 humerale, 1 hodvábne vé-lum, 2 misale, 3 dlhšie kľačiatka, pre ľud dve lavice.

So strany epištoly je pristavané malé zákrstie. V ňom je stôl a skriňa pre šaty kňaza.“

Ďalej hovorí inventár: „Na dvore je vystavaná veža, pokrytá červenou škrydlou. Vo veži je zvon, asi jeden metrický cent ťažký. Pod staviskami sú pivnice. Nad klenutím chodby, pri vchode do kláštora, sú dve letné spálne. Jedna má tri okná, v tejto je aj „Pilearth“, stôl na hru. Druhá spálňa má okno obrátené smerom ku kostolíku Malej Skalky. V tejto je malý stôl na hru, takzvaný „fritelli.“

Chudobný inventár, najmä keď si uvedomíme, že jezuiti mali kostoly, kaplnky bohato zaopatrené drahocenným náradím. Neodchýlime sa ďaleko od pravdy, keď upodozrievame cisársky erár, že si ostatné veci prisvojil. Keď aj tie kamene bol ochotný predať, bol by tam nechal drahé kalichy, ornáty, antependiá, véla, kríže...? Horkýže! Ponechal len to najpotrebnejšie.

Povesti Velkej Skalky

Povesti majú večný život, lebo sú zakorenené v pobožnej duši a v povedomí veriacich. Čím ďalej žijú, tým sú často pestrejšie.

O Skalkě a o sv. Benediktovi sa ich dočítame najmä u Alojza Medňanského a Ľudevíta Stáreka. Pripomenieme ich.

Mednyánszky píše: „Sv. Benedikta raz napadli zbojníci, domnievajúc sa, že najdú uňho mnoho peňazí, ktoré mu daroval dobrosrdečný a povďačný ľud. Sv. Benedikt práve sa modlil v jaskyni. No nepoľakal sa ich, ale pevne dôverujúc v pomoc Božiu, rozkázal skale, aby sa otvorila a zachránila ho. A hľa! sotva sa jej dotkol, otvorila sa a uschovala ho pred zrakmi naľakaných zbojníkov. Päť okruhlých dier na skale a dve šlapaje, ktoré zreteľne možno rozpoznať, potvrdzujú tento zázrak. Mnohí si tu vyliečili nezdravú ruku, nohu tým spôsobom, že ju vložili do týchto dier. Milosťou Božou zachránený svätec odteraz býval v ďalšom oddelení jaskyne, ktorá čiastka novšie (pri tom zázračnom

zachránení) sa bola otvorila. Zbojníci nemali smelosti, aby ho až ta prenasledovali. Preto ho čakali pri ceste, kde ho nič netušiaceho aj chytili a so strmej skaly do Váhu hodili. Jeho mrtvolu našli pomocou orla, ktorý s veľkým krikom dotiaľ sa vznášal nad mrtvolou, kým ju upozornení ľudia nevytiahli. Pochovali ho v Nitre v biskupskom kostole k sv. Ondrejovi.“

Túto udalosť spomína už Maurus (Móric), pätikostolský biskup, vrstovník sv. Benedikta. Podľa neho ten orol cez celý rok krúžil nad mrtvolou, pod skalou zachytenou. Mrtvola bola úplne neporušená, keď ju našli.

Nemožnosti tu niet, lebo Váh je studený a práve tu veľmi prudký.

Čo sa týka tých šľapají a stôp rúk, ľud ich aj teraz ukazuje a pevne verí, že skala sa otvorila, aby uschovala sv. Benedikta.

Ľudia ukazujú aj stopy, kde naši pustovníci v noci odpočívali. Ležali vraj na holej skale v lete v zime, tak že vyležali, vydrali v nej zreteľné hĺbiny. Dočítame sa toho aj v starých latinských spisoch. (Czinár: Monasteria).

Menej pietná je povesť, podľa ktorej sv. Benedikt čítaval štyri groše, ktoré

horko ľazko prijal od ľudí, a týmto štrngotom upozornení zbojníci ho potom zavraždili.

Keďže o tejto vražde niet pochybnosti, pravú príčinu musíme hľadať ešte v úplne nevykorenenej pohanskej zlobe, ktorá v krvi nevinného pustovníka a horlivého apoštola chcela zadusiť Kristovu vieru na Považí.

Hodno poznamenať povesť o podzemnej chodbe, ktorá spojovala Skalku s hradom, ba so Zoborom pri Nitre. Prvá žive žije aj teraz, kým táto druhá, ako krikľave nemožná, mizne z ústneho podania.

Reštaurácia kostolíka Veľkej Skalky

Ľudovít Stárek, trenčiansky opáť-farár, reštauroval kostolík Veľkej Skalky r. 1853. Zaslúži si, aby sme sa naňho v krátkosti rozpomenuli.

Narodil sa 29. marca r. 1803 v Bratislave. Roku 1826 ho vysvätili za kňaza v nitrianskej diecézi. Najprv účinkoval v Žiline ako kaplán a keď biskup Jozef Vurum r. 1833 založil tam sirotiniec, Stáreka vymenoval za prvého správcu toho ústavu. Na tomto novom poli práce preukázal podobnú horlivosť ako predtým medzi veriacimi, tak že roku 1837 bol už titulárnym kanonikom. Keď roku 1845 Štefan Vagyon, trenčiansky prepošť-farár bol povolaný do Nitry za kanonika, mesto Trenčín si vyvolilo Stáreka za farára 12. aug. 1845. Piatimi hlasmi prevýšil svojho protikandidáta, Ignáca Ucsnayho. Voľba bola šťastná. Stárek bol mierumilovný, tichý, znášavlivý a pritom agilný človek. Živo sa zaujímal o minulosť i o prítomnosť mesta.

Napísal krátke dejiny Trenčína, písal o osude pozostatkov sv. Ondreja a Benedikta. Napísal dejiny Žiliny, ale manuskripta niet. R. 1846 porobil na svoje útraty viaceré stavby a opravy fary, kostola. 5. okt. 1846 položil základný kameň novej nemocnice. R. 1847 dal vsadiť do múru dvere, vedúce pri fare na Brezinu, ktorú horu — keďže bola úplne holá — začal vysadzovať stromami. Mesto nasledovalo jeho príklad a pokračovalo v tejto práci, z povďačnosti pomenujúc to miesto „Ľudevítov.“ Od tých čias je Brezina vlastne horou a miestom osviežujúcej prechádzky a blízkych vychádzok. 28. marca 1848 utvorila sa v Trenčíne národná garda. Aj Ľudevíta Stáreka zadelili medzi gardistov. „So 46 rokmi — píše — mám sa cvičiť v zbrani.“ Keď cisár František Jozef 12. augusta roku 1852 prišiel do Trenčína, na večeru, ktorá bola u Pavla Možešického, povolali aj Stáreka.

Stárek, ako horlivý kňaz, zahorel túžbou reštaurovať kostolík Veľkej Skalky, ktorú prácu roku 1852/3 aj uskutočnil. Bol človekom vytrvanlivosti a húževnatosti. Už predtým usporiadal tam menšie slávnosti v prítomnosti kňazov a veriacich. Tak roku 1850 v šty-

roch rečiach oslavovali skvelú minulosť tohoto miesta. Slovensky prehovoril Ján Lopušan piarista, latinský verš recitoval klerik Jozef Trifach, maďarský Pongrác Varsányi a nemecký František Borkič. Stárek zakľúčil slávnosť vrelými slovami, odporúčajúc prítomným veľký cieľ do pozornosti. Týmto spôsobom chcel vzbudiť záujem všetkých ľudí dobrej vôle. Uskutočňovať svoje plány začal roku 1852, keď v Selci na dištriktuálnej porade nasbieral 93 zl. milodarov. On dal 20 zl., Jozef Géczy, farár zo Soblahova, 5 zl., M. Stáreček z Diósegu 30 zl., Štefan Galvánek, farár z Opatovej, 10 zl., Anton Urbánek zo Selca 5 zl., Juraj Sulay z Teplej 6 zl., Ján Remišš, turňanský kaplán, 2 zl., Ignác Pollenberger, trenčiansky kaplán, 2 zl. a Juraj Žilinčák, farár z Nemšovej, 5 zl.

Keďže len pokrytie strechy kaplnky bez kupoly vyžadovalo 70 zl. a najpotrebnejšia oprava zákrstia a veže 174 zl., o ďalšiu pomoc obrátil sa na nitrianskeho biskupa Imricha Palugyayho a kanonika Jozefa Krajčíka. Biskup dal 100 zl., Jozef Krajčík 100 zl. a zvon, ktorý určil pôvodne na Zobor. Zvon mal jeden metrický cent.

Stárek 8. júla 1852 vyviedol na Skalku Jozefa Kozáčka, krajinského inšpektora gymnázií, veľkovaradínskeho kanonika, ktorý pod dojmom sv. miesta daroval na opravu 60 zl.

S dovolením nitrianskeho biskupa sa konala sbierka v kostoloch na Považí, ktorá sbierka vyniesla viac sto zl. V Nitre sám Krajčík nasbieral 88 zl. Trenčania darovali 54 zl. Nitrianski kanonici, okrem Krajčíkových 100 zl., 60 zl. Profesorský sbor teologie v Nitre 24 zl. Trenčianski piaristi 30 zl.

Stárek s týmto kapitálom dal sa 12. júla 1852 do roboty, s ktorou na jar roku 1853 bol hotový. Práca bola rozsiahla a dôkladná. Zákrstie a chorus kaplnky vystaval zo základov a miestnosť vydláždil štvorcovým kameňom. Kostolík zvnútra zvonku zavakoval a zvnútra dvakrát zabiľil. Vsadil nové dvere, okná. Na kostolík postavil novú vežu, ktorú aj s kostolíkom pokryl novou strechou. Zasadil nové schody, vedúce bokom ku kostolíku. Postavil nový oltár, ktorého drevené časti pozlátal. Maliar Filip Jatler namaľoval nový oltárny obraz sv. Benedikta. Starý obraz bol úplne zničený. Pod kostolíkom usporiadal nový hrob Krista Pána.

17. júla r. 1853 bol kostolík hotový a zvon vo veži povesený. Na posviacku a slávnosť sv. Ondreja a Benedikta od rána prichádzali ľudia pod zástavami, krásnym slovenským spevom naplňujúc Považie. Radosťou oplývala duša Ľudovíta Stáreka, vidiac, že jeho práca priniesla hojného ovocia. Slovenský ľud porozumel hlasu svojho horlivého pastiera. Ľudu bolo prítomného vyše 15.000 podľa zaznačenia Stáreka. Kostolík a zvon posvätil kanoník Ján Krajčík, často spomínaný kňaz, človek obetavosti a šľachetného porozumenia. Potom nasledovali kázne. Boli dve. Na dvore kláštora kázal Ľudovít Stárek a za múrami kláštora, v hore, Ján Ondrišik. Sv. omšami zakľúčili veľavýznamnú slávnosť. Po 60 rokoch zasa ožil medzi veriacimi duch slovenských apoštolov, sv. Ondreja a Benedikta...

Za kuráta Skalky vymenoval biskup Imrich Palugyay Ľudovíta Stáreka, čo aj slovom s najväčším uznaním potvrdil, keď 2. júla 1855 birmoval v Trenčíne a popoludní si poprezeral renovovaný kostolík.

Stárek so stupňovanou horlivosťou viac a viac ľudí priviedol späť k sv. Benediktovi, a keď r. 1859 žiadal biskupa,

a aby ho vzhľadom na jeho staré roky oslobodil od tejto zodpovednosti, biskup vyhovel jeho žiadosti, vysloviac mu úprimnú vďaku. S opaterou svätyne poveril 22. marca 1860 farára v Skale, ktorý od tých čias má na starosti toto naše sv. miesto.

Pripomenieme ešte trenčianskych majstrov, ktorí reštauráciou vykonali svedomitú prácu. Celú reštauráciu spravoval učený majster architekt Adalbert Částka. Kleofáš Hinkel mal na starosti tesársku robotu. Murársku majster Holbay. Nemôžeme nespomenúť tesárov a niektorých sedliakov z Kubry, ktorí zdarma doviezli drevený materiál a pomáhali ho spracovať. Osem dní pracovali a naostatok horko ťažko prijali 5 zl. ako malú odmenu.

Celá oprava kostolíka stála 715 zl. a 5 kr. 166 zl. uložili úrokovať, ako kapitál na ďalšie opravy. Týmto spôsobom výdavky prevyšovali 27 zl. a 34 kr.-mi príjmy. Ale tento deficit bol krytý, lebo mali 8 dukátov v zlate, ktoré nechceli zameniť.

Tak sa skončila so zdarom reštaurácia kostolíka Veľkej Skalky.

Keď Ľudovít Stárek 3. marca r. 1863 umrel, celé Považie ho oplákavalo a ti-

síce ľudu ho odprevádzalo na cintorín. Je to terajší, takzvaný starý cintorín za chudobincom. Tam odpočíva. Veľký železný kríž značí jeho hrob. Keď pôjdete tade, pomodlite sa za jeho večné odpočinutie.

Skalka Minor renovata

Slávny deň 13. júla 1924 žije v živej pamäti nielen tých blízko 30.000 veriacich, ktorí boli prítomní pri posviacke renovovanej Skalky, ale aj všetkých verných Slovákov. Bol to deň nekonečnej radosti, splnenia vrelej túžby, obnovenia pamiatky sv. Ondreja a Benedikta, vybudovanie nového prameňa, z ktorého vyviera viera, nádej a láska. Nezlomná viera v Boha, vrúcna nádej v lepšiu budúcnosť, horiaca láska k tejto zemi, ku každému kameňu, potoku, rieke, snehom pokrytým kopcom, zeleným údoliam... k všetkému, čím Boh obdaril Slovensko.

Haec dies, quam fecit Dominus, exultemus et laetemur in ea! — Hľa, deň, ktorý Boh stvoril pre nás. Radujme sa mu, veselme sa!...

Kým by sme obnovili veľkú slávu veľkého dňa, musíme spojiť dejiny Skalky od r. 1853 do roku 1924.

*

Po reštaurácii kostolíka Veľkej Skalky ľud s nezlomnou horlivosťou navšte-

voval toto sv. miesto. Najmä na deň sv. patrónov sa tu nashromaždilo slovenského ľudu na tisíce. Táto procesia každoročne sa opakovala, ako to dosvedčuje Diarium Skalky, uschované na fare Skaly. Farári Skaly sa chvályhodne starali o kontinuitu oslávenia sviatku patrónov Skalky. S ľuďom prichádzali aj kňazi, čo dosvedčujú účty Skalky, podľa ktorých skalský farár dostával na farchu pokladnice Skalky po zlatke za každého kňaza, pohosteného ním 17. júla. (Pro accomodatione cleri, pro omni persona calculando fl. 1.) Bývalo ich aj 15.

Keďže kostolík medzitým ustavične sa ruinoval, Pavel Uhrin, skalský farár, r. 1892 ho značne poreparoval. Zvonku zvnútra ho ovaľoval a zabelil. Opravil vežu, vchod, vedúci k hrobu Krista Pána, ku ktorému zasadil nové, dubové schody. Celá práca stála 101 zl. 85 kr.

Ján Hevera farár r. 1911 zasa ovaľoval a zabelil kostolík pred výročitým sviatkom Sv. Ondreja a Benedikta.

Od r. 1915 Jozef Púchovský, farár Skaly, má na starosti Veľkú Skalku, ktorej reštaurácia je azda jeho najväčšou túžbou. Keďže kostolík okrem základiny biskupa J. Palugyayho (teraz

3500 Kčs) nemá iného majetku a študijný fond sa nestará oň, Veľká Skalka pustne ďalej. Opätovným naliehaním dosiahol, že označený fond roku 1914 pokryl kostolík a vežu eternitom.

Dúfajme, že tento fond, podporovaný známou obetavosťou Slovákov, opraví nám Veľkú Skalku. R. 1773 zhabal študijný fond veľký majetok opátstva Skalky, jeho povinnosťou je aj starať sa o ňu.

*

Starobylá Nitra mala 13. februára r. 1921 veľký sviatok. V nej sa sústredilo celé katolícke Slovensko. Slovenský spev naplňoval ulice, súzvučný hlahol zvonov sa rozliehal rovinou pod Zoborom a tisíce pobožného ľudu kolenačky prijímalo prvé požehnanie troch novovysvätených slovenských biskupov.

Tento veľavýznamný deň súvisí aj s reštauráciou Malej Skalky. Vtedy sa zrodila táto plodná myšlienka. Sám nitriansky biskup dr. Karol Kmeľko sa jej ujal s dvoma horlivými kňazmi: s dr. Jozefom Budaym a Jánom Pöstényim. Pri spomenutej slávnosti zahoreli túžbou reštaurovať toto, pre Slovákov veľmi významné miesto, a dali sa do agitačnej práce. Ako štvrtého horliteľa

môžeme k nim pripočítať dr. Pavla Žižku, ktorý ešte toho roku rozoslal krásnu výzvu po Slovensku a Amerike, povzbudzujúc všetkých roduverných Slovákov, aby podľa možnosti obetovali na označený cieľ. — Nemáme národno-cirkevnej svätyne, kde by sme sa obrodili vo svojej viere, kde by sme nadobudli k svojmu bytiu prepotrebného národného sebavedomia. Obnovme pamiatku svojich slovenských svätých, reštaurujme kostolík Malej Skalky! Naši otcovia ho vystavali, my by sme ho nevedeli obnoviť? ...

Ľud porozumel týmto slovám. Milodary sa sbieraly po Slovensku i v Amerike. Semeno padlo do úrodnej zeme, zachytilo sa vo vlahu nábožných a národných citov Slovákov a začalo mohutnieť v košatý strom. Veľké sumy peňazí prichádzaly na nitriansky biskupský úrad.

Tieto obetavé duše si zaslúžia, aby sme aspoň niektoré spomenuli. Väčšie milodary na opravu, ba takrečeno na novostavbu Malej Skalky, boli od roku 1921 do r. 1924 inkluzíve tieto: 130.000 Kčs. dr. K. Kmeňko, 59.400 Kčs. štátna subvencia, 20.000 rev. Pavel Lusický a veriaci, Lansford, Amerika. 16.700 Kčs.

veriaci Bratislava. 15.000 Kčs. Ján Porubský a veriaci, Jessap, Am. 10.000 Kčs: Ferd. Príkazky, Pittsburg, Patronát Študijnej základiny, Bratislava, „Verný Slováč“, Am., N. N. Veľká Bytča. 9000 Kčs. príspevok Apoštolátu. 6000 Kčs. sbierka Boy, Pa. Am. 5211 Kčs ofera na Skalke 17. VII. 1921. 5000 Kčs: Jozef Martinček, Am., dr. Alfréd Čerňanský, župný poradca, N. N. Am., Moravsko-slov. banka fil. Žilina. 4646 Kčs. sbierka kat. Am. 4000 Kčs: farský úrad Žilina, dr. Ján Kohút vikár, B. Bystrica. 3000 Kčs: veriaci Dlhépole, Štefan Stolárik, opát, Čadca. 2.966.60 Kčs veriaci V. Divina. 2800 Kčs. dr. Ondrej Bielek, Nitra. 2613.39 Kčs. banskobystrická diecezálna vrchnosť. 2400 Kčs. Ján Grigel, Am. 2340 Kčs veriaci Varín. 2272 Kčs farár a veriaci Bolešov. 2233.80 Kčs. Kat. Sokol Amerika. 2200 Kčs, veriaci Bánovce, 2034 Kčs. Tatra Banka, Nitra. 2000 Kčs: Michal Bélik a veriaci Brodno, Arnold Schok Paríž, veriaci Sv. Jána Krst. Alantoven, Am., dr. Ján Kovalik, senátor, Žilina, Ant. Blaha, dekan, Marikova. 1800 Kčs. sbierka pri posviacke kostolíka, 1530 Kčs. veriaci, Krakovany. 1510 Kčs. veriaci Moravanky, 1500 Kčs veriaci Rovné. 1431 Kčs. veriaci Ochodnica.

1400 Kčs. veriaci Riečnica. 1303 Kčs. veriaci Strečno. 1120 Kčs, veriaci Turzovka. 1070 Kčs veriaci Mitice. 1055 Kčs Bosáková banka Am. 1050 Kčs. Gašpar Rehák Am. 1000 Kčs.: Inž. Grenčík Zlaté Moravce, D. Ďurčanský, bisk. vikár, Nitra, Karol Imlauf, farár St. Krasno, farár Liesek Orava, veriaci Sedliackej Dubovej, Orechova, Vysokej, Zavadov, dr. Jozef Bellay. M. S. Nitra, Slov. Všeob. Úverná banka, Bratislava, dr. Ant. Bartošík, gen. vikár, Nitra, J. Mikovič, dekan-farár, Nitra, N. N., bisk. hosp. Správa Nitra. 941.27 Kčs. veriaci Krásno 986 Kčs. veriaci Čierne. 825 Kčs. veriaci Iľava. 640 Kčs veriaci Pov. Bystrica. 600 Kčs. veriaci Veľká Kubra. 507 Kčs. veriaci Košeca. 500 Kčs: veriaci Beluša, farský úrad Lednica, dr. Ferdiš Juriga, Florián Tománek, veriaci Čadca, atď. Všetky sbierky (1921—1924) činia 573.516,18 Kčs.

Výdavky: tlačivá a obrázky 12.000 Kčs. sochár 3500 Kčs. kamenár 1950 Kčs, nový oltár 20.000 Kčs, dovedna 37.450 Kčs. Reštaurácia kostola 392.849.26 Kčs. Spolu 430.299,26 Kčs. Zostávajúca suma bola venovaná misiám, konaným po celom Slovensku a pátrom redemptoristom

v Kostolnej ako dozorcom a kňazom Malej Skalky.

Reštauráciu viedol architekt Marek a spravila ju Stavebná spoločnosť z Malaciek.

Tu pripomenieme, že rektor Jozef Branický r. 1928 pred kostolom dal postaviť 5¹/₂ m vysoký žulový kríž za 6500 Kčs., ktorý obnos z milodarov veriacich nasbieral. Kríž má tento nápis: „V tomto sv. znaku zvíťazíme!“ Posvätil ho Rudolf Miss, trenčiansky opát-farár, na sviatok sv. Ondreja a Benedikta toho r. Na opravu kríža je uložených 2000 Kčs.

*

Nadišiel túžobne očakávaný deň: 13. júla r. 1924. Krásne Považie sa oblieklo do sviatočného rúcha. Podobalo sa pestrej zahradke, ozdobenej rozmanitými kvetmi. S každej strany prichádzaly procesie s kňazmi, so spevom na ústach, s radostnými citmi v srdciach. Čierne šaty pánov jemní malebný kroj ľudu, ktorého je mnoho, na tisíce. Ako by naši starí-starí predkovia boli povstávali z tichých hrobov, aby nám ukázali, ako máme zasvätiť pamiatku slovenských svätých. Ožili vo vnukoch svojich. Všade nadšenosť, radosť, chválospev, triumf, vrúcna modlitba, radostné slzy.

Skalka

9*

Dietky, panny, ženy, mládenci, starci so sopjatými rukami, ovenčenými pátričkami, naplňujú cestu, široké, voľné miesto okolo kostolíka. Okolo nášho kostolíka!

Je pol desiatej. Biskup dr. K. Kmeťko korunuje svoje dielo, posviaca kostolík a obetuje v ňom prvú sv. omšu. Od r. 1790 nezavzněl tam radostný spev: Gloria in excelsis Deo!... nešepkali tam kajúci veriaci: Pane, nie som hoden... Ľudia padajú na kolená a hlboko sa klaňajúc vzdávajú vďaku Pánu Bohu, že im doprial tohoto dňa.

Pod sv. omšou spieva kostolný spevokol E. Domesa, trenčianskeho regenschoriho, ktorý spev znie ako víťazoslávna, nadšená hymna...

Pre ostatných pútnikov celebruje biskup Ján Vojtaššák sv. omšu pred chrámom, a Rudolf Miss, trenčiansky opát-farár v tónistnej hore. Po evanjeliu pred chrámom kázal dr. Jozef Buday kanoník-poslanec, v hore Lad. Chmielovský, d. súčanský farár. Ľud dychtively načúval slovám, obnovujúcim starú pamiatku starej Skalky. Čo je dážd suchej zemi, zvädlému kvetu, to byly slová kazateľov pre smädné duše veriacich.

Po službách Božích bolo kat. shromaždenie, na ktorom rečnili o otázkach katolicizmu: biskup dr. Karol Kmeťko, poslanci Andrej Hlinka, Václav Myslivec, A. Hancko, Štefan Onderčo a senátor Juraj Ďurčanský.

Pápežskou a národnou hymnou sme skončili skvelú slávnosť. Do 30.000 Slovákov spievalo s nadšenosťou, jasotom:

Živ Bože, Otca svätého... a

Nad Tatrou sa blýska, hromy divo bijú... Slováci ožijú!

Dodatok k životopisu sv. Ondreja a Benedikta

Sv. Ondrej a Benedikt žili v druhej polovici X. a na začiatku XI. storočia. O 120—130 rokov neskoršie ako sv. Cyril a Metod. Málo istého vieme o ich živote. Jediný súčasný prameň je krátka rozpomienka pätikostolského biskupa Maurusa-Mórica, ktorý sv. Zoerarda — Ondreja znal z videnia a so sv. Benediktom žil v priateľstve, lebo Benedikt často (*saepe*) chodieval na vrch pannonský, kde bol kláštor, vystavaný na počesť sv. Martina pápeža. Členom tohoto kláštora bol aj menovaný Maurus, neskôr pécsváradský opát a napokon pätikostolský biskup.

O sv. Zoerardovi-Ondrejovi píše toto: „Za časov kresťanského kráľa Štefana z vnuknutia Božieho prišiel z poľského kraja človek prostý ako ruža, vyrastlá medzi trnám, na túto zem. Vtedy bol Filip opátom v kláštore na Zobore, založenom na počtu sv. Hypolita, martyra. Prijal ho medzi rehoľníkov a dal

mu kláštorné meno Ondrej. Tu sa rozhodol, že povedie pustovnícky život. Zo slov sv. Benedikta, jeho učeníka viem o ňom, ako trýznil svoje telo. V krátkosti to uvádzam.

Ja, Maurus, z milosti Božej teraz pätikostolský biskup, videl som tohoto dobrého človeka, ale o jeho živote som len počul. Rozprával mi o ňom mních Benedikt, často prichodiaci na pannonský vrch do nášho kláštora, vysväteného na počesť sv. Martina pápeža. Uvádzam nasledujúce prípady zo života ctihodného Ondreja: Keď tento svätého života človek venoval sa pustovníckemu životu, pôst vždy s najväčšou prísnosťou zachoval s veľkým unavením tela, ale posilnením ducha. Aj tri dni sa zdržoval všetkého jedla z lásky k Spasiteľovi, ktorý sa 40 dní postil. Keď prišiel 40-denný pôst, uspokojil sa so 40 orechmi a tak očakával s veľkou radosťou vzkriesenie Pána. Hoci táto strava ani v tieto, ani v iné dni nestačila na posilnenie tela, on jednako nikdy nebol bez roboty, okrem modlitby.

Keď ho raz v horách zanechaly sily a polomrtvý ostal ležať, prišiel k nemu mládenec anjelskej krásy a zanesol ho do jaskyne.

Po celodennej práci doprial síce svojmu telu odpočinku, ale ten môžeme skorej menovať mučením ako uľahčením. V prázdnom dubovom kmeni upevnil ohradu, ktorú dokola vyložil ostrou trstinou, tak že sadnuvši doňho, keď telo, spánkom obťažené, nahlo sa na bok, poranený ostrou trstinou sa prebudil. Okrem toho pripravil si okolo hlavy drevenú obruč, na ktorú zo štyroch strán povesil ťažké kamene. Keď umorenú hlavu nahol na niektorú stranu, udrel sa do nich a prebudil sa.

Tieto udalosti viem od Benedikta, ktorý sa rozhodol po smrti svojho duchovného otca, že bude obývať to isté pustovnícke miesto a tak aj učinil.

Už tri roky viedol čo najprísnejší život podľa príkladu svojho maistra, keď ho zbojníci napadli, mysliac, že mu ľud nanosil mnoho peňazí. Vytiahli ho z jaskyne a zavraždili na brehu Váhu. Telo potom hodili do rieky. Ľud dlho hľadal svojho Svätca, až napokon po roku našli jeho telo, neporušené, ako by bol umrel pred niekoľkými dňami. Orol, sediaci na skale, ich priviedol na stopu. Keď sa ktorýsi spustil do vody, tam pod skalou našiel sv. telo. Pochovali ho vo veľchráme (in Basilica) sv. Emeráma v Nitre,

kde byly uložené aj kosti sv. Ondreja. Čo teraz nasleduje, to mi rozprával opát Filip:

Keď otec Ondrej cítil, že sa mu približuje posledná hodina, požiadal okolo stojacích spolubratov, aby — keď umrie — jeho rúcho vyzliekli len v prítomnosti opáta Filipa, po ktorého poslal. Kým ten prišiel, Ondrej bol mŕtvý. Keď ho vyzliekli, aby mŕtvolu umyli, našli na nej železnú reťaz, vrytú do sv. tela. Už bola kožou zarastlá. Na vrúcnu prosbu Gejzu, kresťanského kniežata, opát Filip mu polovicu reťaze daroval.

Zaznačil som, čo sa mi videlo za vhodné zaznamenať“ — končí Maurus biskup.

Čo sa týka národnosti sv. Ondreja, spomenutý biskup píše: „de terra Poloniensium advenit“ — zo zeme, z krajiny, patriacej k Poľsku, prišiel.“ A my si ho prisvojujeme!

Niet v tom kontradikcie? ...

Niet!

Zakladajúca listina pražského biskupstva (973) spomína provinciu Vagh, ako ktorá patrí k mestu Krakov.

Hoci teda sv. Ondrej narodil sa v dobe, keď tá čiastka slovenskej zeme patrila k Poľsku, jeho účinkovanie úplne

pripadá Slovákom a tak je on náš.

Starí poľskí historici z XV. storočia zmieňujú sa o našich svätých. Tak Ján Duglonius z roku 1498 píše, že sv. Ondrej mal predtým meno Swyrardus a viedol pustovnícky život pri Dunajci, v krakovskej diecézi.

O pôvode sv. Benedikta neinformuje nás ani Maurus biskup, ale ani poľskí historici si ho neprisvojujú. Len Pavel Klodanszky, rehoľník sv. Pavla pustovníka, udáva z r. 1635, že aj sv. Benedikt prišiel z Poľska. Sv. Ondrej vraj usadil sa potom v Nitre, v kláštore na Zobore, a sv. Benedikt, jeho učeník, na Skalke pri Váhu.

Starý Štefan Damalevicius pokladá ich za bratov kamaldulskej rehole a výslovne spomína Skalku pri Trinchine, kde spolu účinkovali. Hovorí, že sv. Benedikt o tri roky prežil sv. Ondreja; teda sv. Ondrej umrel r. 1009 na Zobore, lebo smrť sv. Benedikta padá na r. 1012.

O tom nemôže byť pochybnosti, že rodné miesto sv. Benedikta nebolo ďaleko od Zobora, kde ako mladík vstúpil do rehole. Na tej čiastke slovenskej zeme zazrel svetlo Božie, ktorá ani pred Svätoplukom nepatrila k Poľsku. To je

príčinou, že si ho Poliaci neprisvojujú, okrem spomenutého Klodanszkého.

Nehľadajme jeho rodisko ďaleko od Zobora. Tá pozoruhodná okolnosť, zaznamenaná Maurusom, že „ad nostrum Monasterium in Monte Pannoniae Monachus Benedictus saepe venit — mních Benedikt často prichádzal k nám do kláštora na vrch pannonský“, dosvedčuje v tých časoch jeho vysokú duševnú vyspelosť, široký rozhľad, dychtivosť vidieť neznáme kraje, ľud, ich život. Týchto duševných pokladov len v Nitre mohol nadobudnúť, kde panoval čulý kultúrny život. Tam hľadajme jeho kolísku.

Osud pozostatkov sv. Ondreja a Benedikta

Maurus, pätikostolský biskup, vrstovník našich svätých pustovníkov, píše, že sv. Benedikta pochovali v Nitre, v kostole sv. Emeráma, v hrobke sv. Ondreja. (Positus est in Basilica S. Emerami in eadem sepultura, qua pausabant ossa S. Patris Andreae.)

Láska a úcta slovenského ľudu k pozostatkom a pamiatke sv. Ondreja a Benedikta nezhylna cez dlhé storočia, ba zväčšovala sa. To dokazuje táto významná skutočnosť: prastarý nitriansky katedrálny kostol bol vysvätený úcte sv. Emeráma. Hoci patronom kostola bol sv. Emerám, ľud zabudol na neho a kostol menoval chrámom sv. Ondreja a Benedikta, ktorých si vyvolil aj za patronov kostola. V XIV. storočí čítame: „Ecclesia S. Zoerardi“. Neskôršie aj kňazstvo zabudlo na sv. Emeráma, tak že v XVII. storočí nemal vo svojom kostole ani sviatku, ani modlitby.

V listine Kolomana kráľa z r. 1111, ktorou založil opátstvo na Zobore, čítame, že Lambert, Villermes, Daniel a Poško sú kanoníkmi chrámu sv. Emeráma, Ondreja a Benedikta. Tu sú ešte spolu, ale neskôršie spomínajú ich už zavše bez sv. Emeráma; dvoch spolu, alebo po jednom. Na pr. kanoník Ján Gyöngyösi žiada v testamente, r. 1613 písanom, aby ho pochovali v kostole sv. Ondreja, a Rehor Somogyi (1619) žiada, aby jeho telo uložili v chráme sv. Zoerarda. Rektor trenčianskych jezuitov Ladislav Vid (1657—1664), dosvedčuje, že sv. Emerám nemal v XVII. storočí ani sviatku, ani svojej modlitby (commemoratio). Píše z Nitry pátrovi Heneschovi takto: „Patroni kapitulskeho chrámu sú teraz sv. Ondrej a Benedikt, ktorí majú svoju modlitbu. O sv. Emerámovi niet nijakej rozpomienky pri sv. omši, hoci kostol bol kedysi vysvätený na jeho úctu na tom mieste, kde teraz stojí kostol sv. Ondreja a Benedikta“. Napokon kapitula žiadala 8. jan. r. 1725 Kongregáciu rituum v Ríme, aby dovolila officium pre sv. Emeráma, keďže ten kostol bol posvätený na jeho pamiatku. Rím vyhovel žiadosti. Teraz má v Nitre aj sv. Emerám svoj sviatok (dupl. 1. cl. cum

Oct.) 22. septembra ako patron katedrálneho kostola, aj sv. Ondrej a Benedikt 17. júla, ako patroni nitrianskej diecéze.

Pozostatky našich slovenských svätých odpočívaly pokojne, kým Nitru ne napadol Matúš Čák Trenčiansky.

Aj predtým im hrozila zkaza a zneuctenie, keď Tatarí dobýjali Nitru r. 1241, ale ľud sa bránil úspešne a zachránil hrad i kostol.

Roku 1271 český kráľ Otakar II. spálil hrad i kostol. Arcibiskup ostrihomský Lodomér píše r. 1285: „Za kráľa českého Otakara II. spálili kostol nitriansky, aj celé mesto zničili žalostným požiarom“. (Tempore Otacari, regis Bohemorum, ipsa Ecclesia Nitriensis et tota civitas lacrimabili incendio concremata fuerant.) Či poškodil tento oheň aj pozostatky našich svätých, o tom nieto spomienky v listine. Asi nie, lebo keď kráľ Štefan V. daroval r. 1271 čiastku mýta tomuto chrámu, aby večná lampa horela pred hrobom sv. Ondreja a Benedikta, nespomína nijakej pohromy, len že „sú biedne opatrené“. (Miserabiliter conservantur.)

Pri osude týchto drahých pozostatkov žalostne spomíname na Matúša Čá-

ka, ktorý, ako smrteľný nepriateľ kráľa Karola Roberta a nitrianskeho biskupa Jána, ktorý bol dôverníkom kráľovým, napadol Nitru s veľkým vojskom, mesto zaujal, spálil a poklady odniesol. V tejto pomste nešetřil ani drahocenností kostolných, ani relikvií sv. Ondreja a Benedikta.

Obvinenie toto môžeme dokázať na širšom základe z vtedajších listín.

Biskup Ján prišiel s Karolom Robertom do Uhorska. Pričinením pápeža Bonifáca VIII. a pápežského poslanca kardínala Gentilisa, vyvolili Karola za uhorského kráľa proti Václavovi, ktorého podporoval Matúš Čák. Biskup Ján bol prítomný tak pri voľbe, za ktorú horlil, ako aj pri korunovaní kráľa Karola. Jeho zásluhy a vernosť odmenil kráľ nitrianskym biskupstvom. Ján pre túto vernosť a oddanosť musel mnoho trpieť od Matúša Čáka, ktorému sa zasa kráľ Václav vďačil za jeho všemožnú pomoc. Tak ho vymenoval palatínom a potvrdil večným právom v majetku, ktorý užíval aj doteraz, „najmä vo vlastníctve Trenčianskeho hradu a župy so všetkými mestami, pevnosťami, dedičtvami, dedinami a mýtami,“ píše v darujúcej listine Václav 1. marca 1302.

Keď sa Václav vrátil do Čiech, Matúš Čák ostal aj naďalej nepriateľom Karlovým a tak aj jeho prívržencov, najmä Jána biskupa a Tomáša, arcibiskupa ostrihomského, ktorých majetok pustošil mečom i ohňom. A to všetko ešte väčšmi, keď ho kardinál Gentilis vyobcoval z Cirkvi 6. júla 1311 v Bratislave a biskup Ján podľa svojej povinnosti vyhlásil kliatbu v kostole.

Keďže Matúš Čák neznal hranice vo svojom hneve a pomste, biskup Ján ho obžaloval pre jeho ukrutnosti na synode v Kaloči, kde boli prítomní: Ladislav, archiepiscopus Colocensis, Benedictus Canadiensis, Benedictus Transsylvaniaensis, (sedmohradský), Nicolaus Jaurinensis (rábsky), Ivanka Váradiensis. Biskup Ján posbieral v dlhej obžalobe všetky zločiny Čákove, ktoré spáchal proti biskupstvu, kostolu nitrianskemu, katolicizmu a proti ľuďom. Obžaloba bola taká veľká, že Matúša Čáka znovu exkomunikovali (de novo excommunicamus). Nech rozprávajú úryvky obžaloby: „Matheus, condam Palatinus occupans fraudulentem Civitatem Nitriensem... castrum nostrum Nitriense horribili concremari fecit incendio, ex quo etiam Ecclesia nostra Cathedralis... et

corpora dictorum Sanctorum, scilicet Zoerardi et Benedicti martyrum et alia omnia indifferenter sunt exusta — Matúš, predtým palatín, keď podvodne zaujal naše mesto Nitru... náš Nitriansky hrad spálil hrozným požiarom, ktorým ľahostajne bol zničený aj náš biskupský kostol a mrtvoly spomenutých svätých, totiž sv. Zoerarda a Benedikta martyrov a všetko iné.“ Datum Colocae feria VI. proxima ante dominicam: Esto mihi. Anno Domini 1318.

Zločiny Matúša Čáka potvrdila aj nitrianska kapitula, ktorá písala kráľovi r. 1322 takto: „Nechceme zatajiť pred Vaším Veličenstvom, že všetky listiny zemänov, ktoré boly uložené v kostole sv. Zoerarda, v komore nášho biskupského kostola, aj s pozostatkami svätých, aj knihami a cirkevným rúchom... boly celkom spustošené a ohňom zničené opätovne hrozným zločinom Matúša, niekdajšieho palatína, ktorý požiarom narobil tomuto kostolu vyše 3000 mariek škody“. V Nitre, najbližšia nedeľa po sviatku sv. Michala archanjela r. Pána 1322.

Veriaci so žiaľom a úctou posbierali spálené, rozhádzané pozostatky zneu-

ctených svätých a tak ich zachránili od úplnej zkazy.

Nitriansky biskup Zachariáš Mošóci (1582—1587) tiež obviňuje Matúša Trenčianskeho, že ukoristil vzácnu raketu sv. Ondreja a Benedikta a rozhádzal sv. pozostatky. (Sepulchrum depeculatus sacra ossa disiecit.)

Skúmajúc ďalší osud pozostatkov, vidíme, že r. 1431 prišli husíti pod Nitru, ktorú vypálili, ale hrad nemohli dobyť a tak nepoškodili ani obnovenému kostolu, ani uschovaným relikviám. (Anno 1431 Husitae Bohemi Ducibus Procopio majore et minore ad Nitriam considerunt et quia castrum expugnare non potuissent...)

Na začiatku XVII. storočia asi zasa boly zneuctené kosti sv. Ondreja a Benedikta, keď František Rédey, vojvodca Bocskayov, dobyvši hrad, ukradol z eráru kostola poklady na 10.000 zl.

Smutné dni prišli na Nitru roku 1663, keď Turci zaujali mesto a nenajdúc nijakých pokladov, drahocenností, v hneve a nenávisti svojej upotrebili biskupský kostol na maštal a kosti sv. Ondreja a Benedikta povyhadzovali z hrobu. Veriaci ich potajomky zasa posbierali a uschovali v kostole sv. Mar-

tina, vystavanom na výšine ďalej od Nitry.

Keď cisársky generál Souches vyhnal Turkov z Nitry r. 1664, Juraj Szepcsényi, arcibiskup a administrátor nitriansky, reštauroval veľmi poškodený chrám, v ktorom biskup Tomáš Pállfy (1670—1679) uschoval v striebornej rakvi niekoľko ráz zneuctené, rozhádzané, ale veriacimi zakaždým posbierané kosti našich svätých, r. 1674. Strieborný sarkofag má tento nápis: „Divis Tutelaribus Ecclesiae Nitriensis, Andreae et Benedicto Martyris Tomas Pállfy ab Erdöd, Epp. Nitriensis, Cancellarius Ung. anno D. 1674, in quo sacra ossa reposita sunt — Svätým patronom chrámu nitrianskeho, Ondrejovi a Benediktovi martyrom Tomáš Pállfy, nitriansky biskup, uhorský kancelár r. 1674. V tomto sarkofagu sú uložené ich sväté kosti.“

Jestvovanie týchto pravých pozostatkov dosvedčuje aj Ladislav Vid roku 1660, keď niektoré čiastky z nich tam sám videl a uctil.

A tak niektoré malé relikvie našich slovenských svätých sú uschované v nitrianskom biskupskom chráme v striebornej rakvi, ktorú predtým nosievali v procesii na „Matku Božiu“ 17. júla.

S dovolením cirkevnej vrchnosti mali by sa priniesť tieto relikvie na ich sviatok v procesii na Skalku a tam by mali byť vyložené pod službami Božími, aby ich videl aj považský ľud a tak bol povzbudený k väčšej horlivosti a úcte k nim. Zároveň rozširovala by sa láska k Bohu a k tejto zemi, posvätenej ich životom a martyrskou smrťou sv. Benedikta.

*

Končíme.

Čo sa dalo posbierať v starých, prachom pokrytých aktách, knihách, shrnuli sme v celok. Ožily nemé kamene starobylej Skalky. Výmluvne nám rozprávajú o našich starých-starých rodičoch, ich horlivosti v náboženskom živote, hľadajúcej útechu jedine u Pána Boha. Našli ju. Nasledujme ich!

Koniec.

POZNÁMKA

k článku o Matúšovi Čákovi (Str. 17—22.)

Teraz, keď sa intenzívnejšie zaoberám so záhadným životom Matúša Čáka (keď táto knižočka už bola vytlačená), na základe rozličných prameňov pre historickú objektivnosť musím poznamenať, že Matúša Čáka v tom článku jednostranne predstavujem, hoci všetky údaje som čerpal z historického dokumentu. Jednostranne, lebo za prameň toho článku som použil jedine obžalovacíu listinu Jána, nitrianskeho biskupa, Matúšovho najväčšieho protivníka. Mal nato mnoho príčin. Veľa trápenia a nešťastia musel pretrpieť, keď Matúš „hrozným požiarom zničil biskupský kostol, celú Nitru a hrad, veže, ba aj múry mesta až do základu zbúral. Na nivoč vyviedol celý jeho majetok i kapitulský... a ľahostajne spálil aj pozostatky sv. Zoerarda a Benedikta.“ (Per Mathaeum, condam Palatinum, et Ecclesia ipsius Cathedralis ac Civitas terribili incendio concremata, et Castrum ipsius Nitriense, turrets et Moenia Civitatis funditus diruta, necnon et bona illius ac Capituli... et Corpora SS. Zoerardi et Be-

nedicti et alia omnia indifferenter sunt exusta.) Tak že biskup Ján, vypudený z hradu, ostal bez prístrešia. (Exsul, expulsus a Castro). Biskupský sbor, shromaždený v Kaloči, na základe jeho obširnej žaloby Matúša Čáka r. 1318 exkomunikoval.

Nie div, že v tejto historickej listine sa dočítame len o zlých vlastnostiach a zločinoch Matúšových a tak úsudok, z nej čerpaný, je jednostranný.

Keď som prezrel aktá kardinála Gentilisa, ktorého pápež poslal, aby zabezpečil uhorský trón Karolovi Robertovi, trochu v priaznivejšom svetle som videl a vidím osobu Matúša Čáka. Hoci Gentilis, pápežský legát (1307—1311) v týchto aktách čo najprísnejšie posudzuje Čáka pre jeho nestálosť a nevernosť ku Karolovi Robertovi a porovnáva ho s hadom, ktorého v lone svojom pestoval (serpens fatus in gremio), a Matúša pre jeho ukrutnosti vytvára z Cirkvi, nedoprajúc mu pokoja ani po smrti, lebo — ak sa nenapraví, nepolepší — nesmie byť cirkevne pochovaný, ale jeho mŕtvé telo musí byť zahrabané so zvieratmi, bestiami, hnilobou páchnucími, tiež tak i jeho prívrženci (Mathaei et suorum morientium corpora, si ante debitam satisfactionem decesserint, ecclesiastica sepultura privamus et cum bestiis ac feris putridis et fetentibus habeant sepulturam), predsa spomína a uznáva aj jeho dobré vlastnosti, ako: nobilitatem sanguinis — šľachetnosť krvi, stre-

nuitatem armorum — bystrosť, agilnosť vo zbrani, prudentiam in actibus bellicis circumspectam — obozretnú múdrosť vo vojenských veciach a hlavne oblationes promptas et politas — jeho zdvorilé, hladké chovanie sa tak k nemu ako aj k iným ľuďom. Gentilis natoľko si ho zaľúbil, že keď sa Václav III. vrátil do Čiech a Matúš prisľúbil mu, že bude verný ku Karolovi Robertovi, objal ho a pobozkal.

Záhadný je Matúšov charakter, v ktorom sa mení zdvorilosť s ukrutnosťou, braterská ruka s tvrdou päťou, uznanlivosť s neúprosťou. Ťažko to srovať v jednej osobe.

Rozlúštenie týchto protív a zostavenie Čákovho životopisu ohľadom na jeho poddaných, Slovákov, bude vyžadovať usilovné a bystré preskúmanie všetkých súdobých prameňov. Jeho životopis bude nás zaujímať najmä z hľadiska: čím bol nám Slovákom i tým Čechom, ktorí s nimi tvorili väčšiu časťku jeho dobre ozbrojeného, vycvičeného, železnou rukou disciplinovaného vojska. Tá pozoruhodná okolnosť, že toto ešte i po jeho smrti udatne bránilo trenčiansky hrad proti ostrým útokom Karolovým, ktorý osobitne riadil obliehanie, dovedčuje jeho prítulnosť a vernosť k nemu. Ako by ho bol spájal a oduševňoval aj po svojej smrti! Matúš Čák totižto umrel za obliehania hradu, 18. marca r. 1321 a hradná posádka až v júni sa poddala Karolovi Robertovi. Matúša pochovali na hrade a tak

dobro ukryli jeho pozostatky, že cez 600 r. nik nenašiel jeho rakev, nik nevyrušil večný spánok „Pána Váhu a Tatier.“

Kým sa vyššie spomenuté protivy, nejasnosti a záhady rozlúštia, dotiaľ rezervujeme svoje stanovisko, svoju mienku o tomto až príliš sebavedomom veľmužovi, udatnom rytierovi a zároveň neohľadnom tyranovi: Matúšovi Čákovi.

OBSAH

Prívet	— — — — —	3
Odkiaľ čerpám?	— — — — —	6
Rozdelenie látky	— — — — —	8
Veľká Skalka	— — — — —	9
Za Matúša Čáka	— — — — —	17
Od smrti Matúša po dobytie hradu (1321—1528)	— — — — —	23
Od dobytia hradu po príchod jezuitov (1528—1645)	— — — — —	28
Príchod jezuitov	— — — — —	35
Začiatok práce	— — — — —	41
Príchod jezuitov do mesta Trenčína	— — — — —	47
Obnovenie Veľkej Skalky	— — — — —	53
Majer Skalky	— — — — —	60
Malá Skalka	— — — — —	65
Malá Skalka alebo Kalvária	— — — — —	70
Náboženský život na Skalke	— — — — —	73
Zázračné udalosti	— — — — —	79
Drobnosti	— — — — —	91
Pohromy	— — — — —	98
Od zrušenia rehole jezuitov po reštauráciu kostolíka V. Skalky (1773-1853)	— — — — —	102
Náradie Veľkej Skalky r. 1773	— — — — —	113
Povesti Veľkej Skalky	— — — — —	115